

Mikä lähiö? Lähiön käsite 1920-luvulta 2020-luvulle

Laura Berger, Panu Savolainen, Kasimira Kouri ja Hannes Teräsvuori

Suomalaisessa lähiötutkimuksessa on kiinnitetty melko vähän huomiota pitkän aikamittakaavan käsitehistorialliseen näkökulmaan. Tämä artikkeli tarkastelee suomalaista lähiön käsitettä ja lähiön sanoittamista Sanoma- ja aikakauslehdissä käsitteen synnystä nykyhetkeen. Sanaan *lähiö* iskostuu voimakkaita mielikuvia, joita julkinen keskustelu on peilannut suomalaisen yhteiskunnan kehittyessä ja kaupungistuessa 1940-luvulta nykypäiviin. Esitämme, että sanan *lähiö* käyttöön ja sen kiertoilmaisuihin rakentuu kielellinen todellisuus, joka heijastuu ratkaisevasti myös lähiöiden sosiaaliseen ja materiaaliseen todellisuuteen. Suomalaisen lähiön käsitehistoria on kietoutunut kieleemme, jonka merkityksiin ja merkitysten muutoksiin lähiötodellisuutemme pohjautuu. Tästä syystä on myös olennaista pohtia, millä tavalla julkisessa keskustelussa, tutkimuksessa ja politiikassa käytetty kieli vaikuttaa lähiöiden tulevaisuuteen maankäyttöpäätösten rinnalla.

Asiasanat: lähiö, käsitehistoria, kaupunkisuunnittelu, asuinalue, 1900-luku

Johdanto

Matinkylä – uusi kaupunki. [...] Lähiö on väärä sana kun puhutaan tulevasta Matinkylästä.

Rakennusyhdistys HAKAn mainontaa. Mm. Matinkylän rakentaminen vauhdissa 27.5.1970.

Lähiöistä on keskusteltu ja niitä on tutkittu jo vuosikymmeniä. Tämän tutkimustradition ja yhteiskunnallisen keskustelun kenties suurimpia paradokseja on, että kukaan ei tiedä Suomen lähiöiden tarkkaa määrää. Lähiön

käsitettä on pyritty rajaamaan lukuisissa raporteissa sekä tutkimuksissa ja määrittelemään kulloisenkin tutkimusasetelman sekä viitekehysten mukaisesti. Näiden nojalla on toki myös pyritty määritelmistä riippuen esittämään arvioita maamme lähiöiden määrästä (ks. Berger & Savolainen, 2023; Turtiainen & Ruoppila, 2023 tässä numerossa). Lähiön määritelmä on kuitenkin alati muuttuva, kielellisesti rakentunut todellisuus. Tässä artikkelissa lähtökohtanamme on lähiön käsite ja sen muutokset alkuvaiheista nykypäiviin.

Lähiö merkitsee julkisessa kielenkäytössä ja arkisessa puheessa erilaisia asioita riippuen kontekstista ja käyttäjästä. Voikin hyvin kysyä, onko lähiön käsitettä lainkaan mielekästä tai tarpeellista yrittää määritellä edes yksittäisissä tutkimuksissa. Tässä artikkelissa käänämme asetelman pääläelle, eli otamme tarkastelun metodologiaksi käsittehistoriallisen näkökulman lähiöön. Käsittehistoriallinen lähestymistapa pohjautuu kahteen keskeiseen lähtökohtaan. Ensiksikin käsitteet ovat luonteeltaan reaktiivisia, monesti poliittisia, ja käsitteen käyttäjällä on jokin agenda tai tavoite, johon hän pyrkii. Tässä mielessä käsitteitä ei voi irrottaa todellisuudesta, vaan ne pikemminkin luovat sitä. Toisaalta käsitteillä ei ole milloinkaan pysyviä tai lopullisia merkityksiä. Niiden merkitykset ovat erilaisia eri käyttäjille samassa ajassa erilaisia, ja toisaalta myös käsitteiden kollektiivinen merkityssisältö muuttuu ajan myötä. (Ks. esim. Palonen, 2005; Kuukkanen, 2006.)

Käsittehistorian juuret juontavat 1950–1960-luvuille. Sen tausta on sekä saksalaisessa, erityisesti Reinhart Koselleckin nimeen liitettyssä saksalaisessa traditiossa, että niin kutsutussa Cambridgen koulukunnassa, joka yhdistyy vahvimmin Quentin Skinnerin nimeen. Saksalaisessa käsittehistoriassa korostuu vahvemmin ajatus siitä, että käsitteet voivat ilmetä kielessä erilaisina ja jatkuvasti uusiutuvina sanoina. Brittiläisessä käsittehistoriassa taas on korostunut ennemminkin sosiolingvistinen ja aikasidonnainen näkökulma, jossa käsitteen käyttäjä on sidottuna aikansa lingvistisiin konventioihin. Ne määrittelevät, mitä on mahdollista ja vastaavasti mikä on mahdotonta sanoa, ja mikä rikkoo käsitteen käytön konventionomaisia rajoja. (Koselleck, 2002, 2004; Skinner, 1969; Hyvärinen ym., 2003)

Suomalainen lähiökäsite on miltei ihannetapaus käsittehistorialliseen tarkasteluun. Lähiökäsite iskostettiin suomalaisten tajuntaan omakielisellä sanalla *asumalähiö*, jonka Otto-Iivari Meurman ja kielitieteilijä Hannes Teppo loivat 1940-luvun lopulla Johannes Gabriel Granön 1920-luvulla muotoileman maantieteellisen lähiökäsitteen pohjalta (Granö, 1924, 1929, 1930; Meurman, 1947). Kansainvälistä lähiöiden suunnittelua sekä niistä käytyä keskustelua seurattiin Suomessa alusta asti, ja niillä on todistettavasti ollut vaikutuksia myös suomenkielisen uudissanan kehittämisessä. Erityisesti Riitta Hurme (1991,

s. 12–62) on ansiokkaasti taustoittanut kansainvälisen keskustelun merkitystä. Suomen *asumalähiö* on sovitettu englannin *neighborhood unit* -sanasta, mutta kyseinen englannin termi, kuten myöskään ruotsin *grannskapsenhet* eivät ole muodostuneet samalla tavoin yleiskielen sanoiksi, kuten suomen kielen *lähiö* (ks. myös Berger & Savolainen, 2023). *Lähiö* on tietoisien uudissanaston kehittelyn tulosta, toisin kuin useimmissa kielissä, missä *lähiöille* omakuttiin aiemmin käytössä olleet yhdyskuntaa tai asutusta kuvaavat sanat. Vuonna 2022 *asumalähiö* sanana täytti 75 vuotta, ja vuonna 2024 J. G. Granön uudissana *lähiö* täyttää sata vuotta. *Lähiön* käsitehistoria on siten ehtinyt vanhuuden kynnykselle ja ansaitsee juhluvuoden kunniaksi alkuaajoistaan lähtevän läpivalaisun.

Sittemmin, aina nykypäiviin saakka, *lähiö* on ollut yhteiskuntapoliittisesti, maankäytön alalla ja julkisessa keskustelussa sekä arkikielenkäytössä yksi polarisoituneimmista ja yleisimmistä käsitteistä. Erityisen kiinnostavan *lähiökäsitteestä* tekee sen muuntuminen positiivisesta tai varsin neutraalista jälleenrakennukseen ja uuden urbaanin elämänmuodon syntymiseen liitetystä termistä negatiiviseksi, leimaavaksi ja jopa kielletyksi. Lukemattomat sanan *lähiö* kieltävät ja kiertävät sanamuodot ja ilmaisut, kuten *esikaupunki*, *asuinalue*, *naapurusto* tai *kaupunginosa*, tekevät *lähiön* käsitehistoriallisesta tarkastelusta kiinnostavaa. Toisaalta *lähiön* tietoiseen käyttöön iskostuu usein negatiivisia määreitä, kuten *ongelmalähiö* tai *nukkumalähiö*. *Näkökulma* kietoutuu *lähiöön* poliittisena yleiskäsitteenä ja samanaikaisesti deskriptiivisenä, tiettyä aluetta kuvaavana sanana. Oman kiinnostavan ulottuvuutensa luo suomen kieli, jossa sana *lähiö* taipuu nokkelasti ja notkeasti erilaisiksi yhdyssanoiksi.

Lähiön käsitteeseen liittyy myös mielenkiintoisesti lähes kaikki yhteiskunnan tasot läpäisevä agendanomainen, poliittinen ja usein leimaava käyttö (tai sen välttely). Monet viime vuosina julkaistut tutkimukset kuitenkin osoittavat, että *lähiöiden* asukkaat puhuvat *lähiöistään* usein hyvin positiivisessa valossa verrattuna alueita koskevaan julkiseen keskusteluun (esim. Junnilainen, 2019; Wacquand, 2008; Hyötyläinen, 2013). *Asetelma* on läpi vuosikymmenten kietoutunut *lähiökäsitteen* erilaisiin ilmaisuihin ja ilmenemismuotoihin arkisessa ja julkisessa kielenkäytössä.

Artikkelimme luo katsauksen *lähiön* käsitehistoriaan alkaen 1920-luvun maantieteellisen *lähiön* käsitteestä ja päättyen 2020-luvun keskusteluihin, joissa on viitteitä positiivisemmasta suhtautumisesta *lähiöihin* kuin pitkään aikaan. Artikkelin punaisena lankana on käsitteen muuttuminen ja jatkuva uudelleenmuotoutuminen julkisessa keskustelussa, mutta myös *lähiöympäristöihin*, niiden olemukseen ja niiden estetiikkaan liittyvät keskustelut

sekä takaisinkytkennät. Tästä syystä emme käsittele kutakin vuosikymmentä tasavertaisesti. Artikkelit rakentuu kronologis-temaattisesti, ja se pyrkii tavoittamaan vajaan sadan vuoden ajalta lähiökäsitteen keskeisiä, samanaikaisia ja eriaikaisia merkityksiä. Väitämme, että lähiön käsite ja sen muutos ovat muovanneet merkittävästi suhdettamme Suomen kaupunkien alueellisesti laajimpaan asuinalueen kategoriaan sekä lähiöiden asukkaisiin. Tähän kysymykseen on syytä vastata lisäksi historiallisesta perspektiivistä tarkastellen lähiökäsitteen muutoksia ja pitkää kehityshistoriaa, joiden varaan nykyisenkin käsitteen ymmärrys ja käyttö väistämättä rakentuu.

Artikkelimme pohjautuu sanomalehtiaineistoihin 1920-luvulta nykypäiviin. Metodina on sisällönanalyysi, ja aineistona on historiallisen sanomalehtikirjaston tietokanta. Tietokanta käsittää pääosan suomalaisista sanomalehdistä 1700-luvulta 2010-luvun loppuun. Aineiston kokonaislaajuus on miljoonia sanomalehtisivuja. Sivuihin Kansalliskirjaston toimesta toteutettu automaattinen tekstinluenta mahdollistaa manuaalisen sisällönanalyysin portaalin tehokkaiden hakutoimintojen ansiosta. Tämän artikkelin aineistona olemme hyödyntäneet vuosina 1920–2018 julkaistuja sanomalehtiä, joista olemme kartoittaneet kaikilta vuosikymmeniltä erilaisia aihepiirejä, joissa sana lähiö esiintyy yksinään, yhdyssanan osana tai sanaliitossa. Lisäksi olemme kartoittaneet näiden sanomalehtiartikkelien yhteydessä esiin nousutta muuta sanastoa ja tehneet hakuja niihin perustuen. Menetelmää voisi kutsua sanomalehtiaineistolle tehtäväksi lumipallometodiksi, jossa täsmentyvää käsitystä ilmiöön liittyvistä sanastoista on käytetty tutkittavan ilmiön kokonaiskuvan rakentamisessa. Läpikäydyistä sanomalehtiartikkeleista olemme valikoineet tämän tutkimuksen aineistoiksi edustavimmat esimerkit lähiöihin liittyvien sanojen ja niiden konnotaatioiden muutoksista.

Tutkimuksen pohjana on vahvasti myös aiempi lähiöitä koskeva sanomalehtitutkimus, etenkin Irene Roivaisen väitöskirja *Sokeripala metsän keskellä* (1999), joka tarkasteli Helsingin sanomien lähiöpuhetta 1950-luvulta 1990-luvulle. Erona on, että tarkastelemme tässä artikkelissa itse käsitettä, sen välttelyä ja kiertoilmaisuja sekä itse käsitteen kokemaa muutosta. Aikaisemmin mainittu Matinkylä on hyvä esimerkki siitä, että aluetta on haluttu kutsua muuksi kuin lähiöksi. Aineistoissa välttely tulee toisaalta selkeimmin esiin hakemalla tekstejä tietyn lähiön, kuten vaikkapa Matinkylän nimellä. Useimmista lähiöistä näyttääkin löytyvän tekstejä, joissa ei mainita sanaa lähiö, vaan esimerkiksi asuma-alue, kaupunginosa, tai liitosalue (esim. Tontti, 27.2.1971; Kuuskoski, 31.1.2018).

Sisällönanalyysin perusteella lehdistön artikkeleista on tunnistettu keskeisiä murroskohtia, joissa lähiön käsitteen sisältö merkittävästi muuttuu.

Artikkelimme rakenne on tätä ajatusta seuraten temaattis-kronologinen ja rakentaa noin sadan vuoden mittaisen kaaren lähiö-sanana käsitteellisiin sisältöihin.

Käsitteen ja sanojen syntyä: lähiö ja asumalähiö

Lähiö kuuluu sotienvälisen ajan uudissanoihin. 1920-luvun puolivälistä alkaen sanan vakiinnutti käyttöön maantieteilijä Johan Gabriel Granö, joka käytti sitä tiettävästi ensimmäisen kerran Terra-lehden artikkelissaan vuonna 1924. Lähiön merkitys oli tuolloin voimakkaasti erilainen. Granö tarkoitti lähiöllä usein eri aistein havaittavan ympäristön lähintä osaa, kun taas *maisema* käsitti havainnontekijän nähtävissä olevan kaiken ympäristön, *näkymän*. Sanaa lähiö käytettiin pian myös lehdistössä, ja tämä näkymään viittaava merkitys oli edelleen vallitseva Sadeniemen ym. (1954) kirjoittamassa *Nykysuomen sanakirjassa*. *Uusi Suomi* kirjoitti kesällä 1925 luonnonympäristöjä koskevan katsauksen, jossa kuvastuu hyvin tuoreen uudissanon alkuperäinen merkitys:

Ajatelkaammepa vain talvista lähiötä. Kuinka hiljainen ja tyhjä se voi olla, kuinka kuolettavan autiolta se voi tuntua, ellei siinä edes pienen tiasen yksinkertainen kieli pakaja. Mutta mikä verevyys pulpahtelee kesäisestä lähiöstä vastaamme. Siinä elävä elämä sykähtelee samoin kuin oma sydämemme [...]

Seppä, 21.6.1925.

Viisi vuotta artikkelinsa julkaisusta Granö (1929) julkaisi teoksen *Reine Geographie*, joka ilmestyi pian tämän jälkeen myös suomeksi. Uusi teos, *Puhdas Maantiede*, esiteltiin *Suomen Pienviljelijä* -lehdessä huhtikuussa 1930. Kuvauxsessa kerrotaan, että "Kuuluista tutkija, jonka teos vuosi sitten ilmestyi saksaksi, on jo alkanut saada kannattajia maantieteen-tutkijain piireissä. Hän tekee maantieteestä itsenäisen tieteen, joka kuuluu luonnontieteisiin, pääosinaan 'maisemien' ja 'lähiön' täsmälliset määrittelyt, ja josta m.m. kansaja kulttuuritieteelliset seikat jäävät syrjään." (Kirjallisuus ja taide, 17.4.1930). Teoksesta julkaistiin pienen ajan sisällä samainen ote kolmessakymmenessä eri sanomalehdessä. Lähiö vakiintui 1930-luvulla lehdistöjulkisuuden kieleen jopa erikoislaatuiseen nopeasti ollakseen hyvin tuore tieteellinen uudissana.

Lähiön nykymerkitykseen eli asuinalueeseen viittaavaa käyttöä ei vielä 1930-luvun teksteistä löydy, vaan konnotaatiot ovat puhtaasti maantieteellisiä. Sen sijaan kysymys kaupunkien liepeille rakentuneista ja rakentuvista alueista oli vastaavana aikana esillä, joten lähiön käsite kanavoitui useisiin ilmaisuihin. Kysymystä "kaupunkien ulkoasutuksesta" (ruots. "städnas randbosättning"), "ulkoasutusalueista" ja "esikaupungeista" pohdittiin esi-

merkiksi *Arkkitehti*-lehdessä (Blomstedt, 1932). "Esikaupunkikysymys" oli laajasti esillä useiden kaupunkien kohdalla. Ulkoasutuksella viitattiin sekä olemassa olleisiin esikaupunkialueisiin että tulevaan rakentamistarpeeseen kaupunkien ulkopuolelle. Linja-autoliikenteen nähtiin mahdollistavan jopa kymmenien kilometrien työmatkaliikenteen pian tulevaisuudessa (Blomstedt, 1932). Esikaupungeilla viitattiin ajan oloissa yleisesti 1800-luvun lopulta alkaen maalaiskuntien alueille rakennettuihin työläiskaupunginisiin, kuten Pasilaan tai Pispalaan (ks. myös Perälä, 1951).

Sodan jälkeen Suomen maankäyttöön vyöryi Ruotsin esimerkkien välityksellä alun perin Englannissa, Ranskassa ja Yhdysvalloissa kehitetty lähiöteoria ja maankäyttöpolitiikka. Akateemisella ja maankäytöllisellä tasolla vaikutus kulminoitui Otto-Iivari Meurmanin vuonna 1947 julkaisemaan teokseen *Asemakaavaoppi*, joka on vaikutusvaltaisin suomalainen maankäytön oppikirja kautta aikain. Meurman kehitteli heti toisen maailmansodan jälkeen sopivaa sanaa kuvaamaan aiemmin "esikaupungeiksi" tai "ulkoasutusalueiksi" kutsuttuja asuinalueita, joita varten Kielitoimiston ensimmäinen johtaja Hannes Teppo ehdotti maantieteen lähiö-sanan käyttöä (Hurme, 1991, s. 81). Näin Meurman ja Teppo yhdessä kehittivät sanan asunalähiö, joka vakiintui julkisessa kielenkäytössä muutamassa vuodessa valtavirraksi. Digitoidussa sanomalehtiaineistossa asunalähiö esiintyy ensi kerran syksyllä 1946 *Hel-singin Sanomien* kirjoituksessa Tulevaisuuden Englanti -näyttelyn arvioissa:

Laaja kuva-aineisto esittää yhdeksää Englannin kaupunkia varten laadittuja asemakaavoja. [...] Suuri huomio on kiinnitetty ns. asunalähiön esittelyyn. Ne eivät ole itsenäisiä kaupunkeja, vaan jonkin suuremman kaupungin välittömään läheisyyteen "vihreään vyöhykkeeseen" rakennettavia asutuskeskuksia, joiden väestö ansaitsee toimeentulonsa läheisessä ympäristössä. Asunalähiöiden asukasluku vaihtelee 5.000–10.000.

Tulevaisuuden Englanti, 11.10.1946.

Sitaatti avaa hyvin, miten uutta käsitettä alettiin myös julkisuudessa juurruttamaan ihmisten mieliin samanaikaisesti, kun se ilmestyi tieteen ja maankäytön ammattilaisten kielenkäyttöön. Tarkastelemme seuraavaksi, miten ensimmäiset Suomeen rakennetut lähiöt kuvastuivat käsitteen käytössä ja muodonmuutoksessa.

Vastasyntynyt lähiö

Sanomalehtijulkisuuden lähiön käsitteen ilmentymissä korostuu aluksi uutuus, toivo, ja unelma tulevaisuudesta. Otto-Iivari Meurmanin kirjoituksissa ja koko asemakaavaopin ideologiassa kerrostaloista rakennettu lähiö

oli vain välivaihe, jonka oli tarkoitus johtaa lopulta pientaloista koostuviin asumalähiöihin (Meurman, 1947). Sanomalehtikirjoitukset keskittyivät aluksi esittelemään ja kertomaan asumalähiön ideasta yleisesti, ja sävy oli monesti lähinnä sivistävä. Tyypillisesti uusien lähiöiden nopeaa rakentumista kuvattiin runollisesti, ja kuvauksissa toistuivat vertaukset luontoon ja ihmisen kehitykseen, erämaahan rakentumiseen ja elollisen organismin varhaisvaiheisiin. *Ilta-Sanomien* varhainen kirjoitus juuri rakenteilla olevasta Maunulasta, jota verrataan hyvin konkreettisesti vastasyntyneeseen ihmiseen, on kuvaava esimerkki:

Vaikka maunulalaiset yleensä ovatkin tyytyväisiä elämäänsä, esiintyy heidän asumalähiössään vielä vastasyntyneelle ominaisia puutteita. Niinpä aivot ovat vielä vaillinaisesti kehittyneet – ts. oppikoulua ei ole, vaikka tontti ja toiveita on.

Salmi, 17.3.1954.

Uusi Suomi -lehdessä kirjoitettiin vuotta myöhemmin Helsingin nopeasta laajenemisesta vielä rakentamattomille alueille ja esiteltiin lähiörakentamisen välttämättömyyttä sekä laajoja mahdollisuuksia:

Asumalähiö on nykyhetken muotisansoja. Juuri asumalähiöt näyttävät tärkeitä osaa ratkaistaessa niitä pulmia, jotka liittyvät väestön sijoittamiseen liitosalueelle.

Helsingin uudet kasvat, 8.4.1955.

Käsitehistoriallisessa tarkastelussa on huomionarvoista, että ”asumalähiö” ja sittemmin ”lähiö” korvasivat muutamassa vuodessa aiemmat tämänkaltaisista alueista käytetyt sanat, muiden muassa ”ulkoasutusalueen” ja ”esikaupungin”. Joissain kirjoituksissa asumalähiötä kuvaillaan liki hupaisin vertauskuvin. *Ilta-Sanomien* ”baskerikielikuvat” lienevät peräisin *Asemakaavaopin* kuvituksen herättämistä miellelyhtymistä:

Tulevaisuuden liitosalue tulee kartalla näyttämään vihreältä nurmikentältä, jolle on siroteltu ruskeita baskereita. Jokainen 'baskeri' on asumalähiö – sana on uusi, todennäköisesti asemakaava-arkkitehtien keksimä – joka muodostaa oman yhdyskuntansa tarpeellisine liikelaitoksineen, kouluineen ym.

Salmi, 5.11.1953.

Yksi uutuuden myytistä poikkeava näkökulma on kysymys siitä, mitä väistyi uusien lähiöiden tieltä. Termi saneeraus toistuu usein lähiöiden tilalta purettaviin rakennuksiin liittyvissä yhteyksissä. Vuonna 1955 *Suomen Sosialidemokraatti* kirjoitti otsikolla ”Maunula valmis, mutta Puu Maunula katoaa”

kuvaten, kuinka kaupungin rakentaman lähiön viimeinen asutokompleksi Rajametsäntie 33:ssa nostettiin harjaan. Toimittajan mukaan on kuitenkin kiinnostavaa, että nuoren Maunulan kohdalla puhutaan jo saneerauksesta, eli 1940-luvun Puu-Maunulan purkamisesta. (Maunula valmis..., 31.12.1955.) Myöhemmin, 1970-luvulla, lähiöiden tilalta purettavista rakennuksista puhuttiin ”poistavana saneerauksena”, mikä herättää ajankohtaisia mielleyhtymiä 2000-luvun ”purkavaan täydennysrakentamiseen”. Helsingin merkittävimpien asuntorakentamiskohteiden listalla mainittiin esimerkiksi Reimarla ”vuokratalotuotantoa osittain poistavan saneerauksen” alueena (Helsingin suurimmat asuntorakentamiskohteet, 23.11.1974).

Lukuisissa 1950-luvun teksteissä korostuu, miten lähiö on uutta ja vierasta julkisessa puheessa. Lukijalle kerrotaan, mitä sana lähiö tarkoittaa tai millaiseen paikkaan sillä viitataan. *Etelä-Suomen Sanomissa* kirjoitettiin Lahden Saton toiminnasta Aravaan liittyen ja todettiin, että Arava-lainan avulla on myös yritetty saada muodostetuksi suurempi asutusalue, ”nk. lähiö laajempaa rakennustoimintaa varten, kaupungin välittömässä läheisyydessä” (Lahden Sato Oy:n rakennustoiminta..., 1.4.1956). Munkkiniemestä, yhdestä Helsingin ensimmäisestä asumalähiöistä taas todettiin, että ”asumalähiö on hassu nimenä, mutta kuitenkin parempi kuin ”nukkumakaupunki”, joksi ruotsinmaalaiset omia lähiöitään sanovat” (Serp, 27.5.1956).

Lähiön käsite näyttäytyy 1950-luvun julkisuudessa niin vieraana, toivotuna, uutena kuin moderninakin. Toisaalta vuosikymmenen lopulla käsite oli jo niin vakiintunut, että siitä yhä useammin tiputettiin pois alkuosa ”asuma” ja kirjoitettiin vain lähiöistä. Esimerkiksi *Uudessa Suomessa* kuvailtiin ”lähiöiden suunnittelussa päästyn jo eräänlaiseen rutiiniluontoisuuteen” (Kaupunki valtaa elintilaa, 7.6.1959). Samana vuonna *Ilta-Sanomien* kertoi Helsingin lähiöistä, ja nyt oli jo näkyvissä myös sana ”kaupunki”, jonka avulla seuraavalla vuosikymmenellä pyrittiin häivyttämään käsitteelle muotoutuvia negatiivisia konnotaatioita:

Neljän tunnin aikana kierrettiin Herttoniemet, Roihu- ja Munkkivuoret, Lauttasaaret, Maunulat jne. Sai todeta, että Helsingin ympäristö tarjoaa arkkitehdeille kiitolliset ja vaihtelevat olosuhteet toteuttaa erilaisia ideoita rakennusten ja luonnon sopusoinnusta ja että arkkitehdit ovat näitä olosuhteita käyttäneet loistavasti hyväkseen. Todettiin myös, että Helsinki näine lähiöineen on jo niin suuri kaupunki, että on hyvin vaikea tietää minkälaisia uusia paikkoja oman lähiön ulkopuolella saattaa olla, sillä seuduilla joista on vielä parin vuoden takainen erämaamielikuva jäljellä, onkin tullut hienoja pieniä kaupunkoja.

IS:n lauantaipäivä, 6.6.1959.

Lähiö ja city

Lähiöiden suunnittelussa kiinnitettiin aluksi liian vähän huomiota palveluihin, mikä herätti kritiikkiä alusta asti. Palveluiden saapumista uusiin lähiöihin uutisoitiin kuitenkin laajasti sekä tekstien että erilaisten mainosten muodossa. Esimerkiksi SOK julkaisi lukuisissa lehdissä mainoksia, joissa kerrotaan uusien myymälöiden avautumisesta lähiöissä. Uusista lähiöistä löytyi myös runsaasti pankkeja. Syyskuussa 1955 *Helsingin Sanomat* raportoi, että KOP:n pääjohtaja on käynyt esittämässä ”onnittelut toimintansa alkaneelle KOP:n Koskelan konttorin toimihenkilöille ja lähiön asujaimiston edustajille” (KOP:n Koskelan konttori, 16.9.1955).

1950-luvulla lähiökäsitteeseen alettiin liittää englannista lainattu sana ”city”, jota oli aiemmin käytetty kaupunkikeskustoiden varhaisessa liikekeskustabrändäämisessä. City ilmestyy lähiö-termin yhteydessä alun perin kaavoituksesta puhuttaessa. Varhaisimpiin esimerkkeihin kuuluu *Uusi Suomi* -lehden artikkeli, jossa kerrotaan Hyvinkästä jatkuvasti kasvavana väestökeskuksena:

Yleiskaavassa on kauppalan alue jaettu neljään asunalähiöön ja keskustaan. Kukin lähiö muodostaa useita asumasoluja, joihin kuuluu erilaisia tontteja... Solujako on tehty nykyisen asutuksen pohjalle sitä täydentäen ja laajentaen. Varsinaisen kauppalan keskustan – Cityn – rautatielinjat jakavat kolmeen osaan.

Hyvinkään uusi... 13.9.1953

Yksi kerrostuma city- ja lähiö-termin käytössä onkin viittaus kauppaloihin tai kirkonkyliin. Samaan aikaan city-termiä käytettiin viitattaessa vanhoihin kaupunkikeskustoihin. Porissa City vakiintui käyttöön tarkoittamaan kaupungin historiallista ydinkeskustaa (Ei ”nukkumakaupunkeja”... 25.4.1959), kuten myös Helsingissä, missä liikekeskustan nähtiin valtaavan yhä enemmän alaa:

Kanta-Helsinki on jo käytännöllisesti katsoen poissa pelistä eli täyteen asutettu. Päinvastoin on odotettavissa, että asukasluku siellä hiljalleen vähenee, kun kaupungin liikekeskusta, City, vähitellen laajenee ja liikehuoneistot työntävät asukkaat tieltään. City tulee valtaamaan Kampin seudun, sekä leviämään ympäröiviin asuntokortteleihin..

Salmi, 5.11.1953.

Anglismien suosio näkyi myös erilaisten liikekeskustoihin sijoittuneiden kiinteistöjen ja yritysten nimistössä, kuten *City-Centerissä* ja *City-pasaasissa* /-käytävissä. Myöhemmin anglismi levisi kuvaamaan samaan tapaan muita urbaaniin liittyviä ilmiöitä.

Kaupunkimaisissa yhteyksissä city nousi monesti esiin lähiöiden omavaraisuuteen viittattaessa. Tässä yhteydessä korostettiin sitä, että lähiöillä on omat seurakunnat, pankit, koulut sekä muut tarvittavat palvelut, mikä oli myös osa tietoista asuntopolitiikkaa: "Alueista alun alkaen muodostetaan elinkelpoisia asunalähiöitä ja asumasoluja välttämättömine yhteislaitoksi- neen" (Asunto- ja asemakaavapolitiikka, 1950). Konkreettisesti lähiön city merkitsi keskusta tai sijaintia, johon palvelut oli keskitetty. Esimerkiksi *Ilta-Sanomissa* kuvailtiin, että "sitä mukaa kuin uusia hyvin suunniteltuja asutuskeskuksia syntyy, muodostuu niihin erityisiä city- eli liikealueita, joiden sydämenä on keskusaukio eli vanhalla hyvällä nimellä tori." (Toreja uusien..., 23.8.1955) Samassa tekstissä nostettiin esimerkeiksi Pohjois-Haaga "kakkonen", joka on "asket- täin saanut liike- ja asuintalojen reunustaman, päällystetyn torin, sekä nuori Tapiola, joka muodostaa juhlanan keskusaukionsa tulevan hallinto- ja liike-

KUVA 1 Tietävästi ensimmäinen kritiikki, jossa asukas protestoi kiertoilmausten, kuten "liitosalue" käyttöä haukkumasanan. (Saarikko 15.10.1956)

alueensa keskukseen, johon on suunniteltu tyylikkää taloja, puistoja, tekojärvi ym.” (Toreja uusien..., 23.8.1955)

Voidaan todeta, että cityä hyödynnettiin hyvin laajasti synonyyminä erityyppisille ytimeksi tai keskustaksi mielletyille paikoille. Termi esiintyi sekä lähiöiden liikekeskuksia kuvaavana sanana että lähiön ja keskustan polarisaatiota ja maantieteellistä etäisyyttä korostavana terminä. Toisaalta, kuten niin monilla termeillä on taipumus, myös cityn käyttö laajentui toisinaan abstraktimpiin näkökulmiin. Eräs kerrostuma city-termin käytössä on sen käyttö kaupunkikulttuuriin viitattaessa. Kotiseututyöstä ja monien lähiöiden ”henkisestä laimeudesta” keskusteltaessa Heikki von Hertzen huomautti, että ”Kaupungin sisäisen muuttoliikkeen vauhdilla ei esimerkiksi tarvitse olla mitään tekemistä city-kulttuurin kasvun kanssa. Vaikka taskupuhelinten myynnin kasvuluvut ovat huimia, täytyy city-elämänmuotoa kuitenkin pitää vielä marginaalisena ilmiönä.” (Liikkuvuus vie pohjaa..., 23.5.1989.) Poikkeuksena ajatukseen ytimeksi, city on tuotu toisinaan esiin myös luonnosta puhuttaessa. Esimerkiksi 1989 *Uusi Suomi* julkaisi värikuvien höystetyn artikkelin ”Ruska Cityssä”, jossa kehoitettiin kiinnittämään huomiota ruskan väreihin eri kaupunginosissa ja niitä lähellä sijaitsevilla viheralueilla. (Ruska Cityssä, 1.1.1989.)

1980-luvun lopun laaja ja kriittinen uutisointi Lahden sarjatuotantoasunnoista edustaa city-termin käyttöä ennen sen hiipumista harvinaiseksi. Uutisoinnissa asuntojen tieltä purettiin vanhoja rakennuksia ja kaadettiin puita, koska ”...asumme Business Cityssä!” (Miksi, Lahden kaupunki?, 1.2.1989). Lahtea koskeva Business city -keskustelu näyttäytyikin ainoana, vielä 90-luvun puolella jatkuneena keskusteluna, jossa lähiö ja city ilmenevät läheisessä yhteydessä. 2000-luvulla city-termin käyttö jää erittäin harvinaiseksi lähiöistä puhuttaessa.

Metsä, kaupungistuminen ja ”asumalähiöhöperyys”

Lähiön erityisyys suomen kielessä ja intersubjektiivisessä todellisuudessa muodostuu osin sanan lyhydestä ja mahdollisuudesta muodostaa lukemattomia sanaliittoja ja yhdyssanoja. Lähiökäsitteen muovautuminen tapahtuikin 1960-luvulla yhä useammin kielellisessä todellisuudessa, jossa lähiö-sanaan alettiin liittää leimaavia alku- tai loppuosia. Tämä oli yhteydessä lähiörakentamisen kritiikkiin ja ongelmiin, joita lehdistö mielellään lietsoi todellista mittakaavaa suuremmiksi.

Metsä-etuliite tuo hyvin esiin merkityksen muutoksen ajassa. Termiä metsäkaupunki oli käytetty suomenkielisessä lehdistössä 1850-luvulta lähtien, kauan ennen lähiö-termin mukaan tuloa (esim. Sweitsin historiasta, 22.11.1856; Amerikan suurempien..., 6.2.1887). Kotimaisissa yhteyksissä metsäkaupunki viittasi alun perin metsän määrään kaupungin alueella. Esimerkiksi vuonna 1916

Heinolan Lehdessä kerrottiin, että: "Heinola on siis metsäkaupunki. Sen maitten koko pinta-alasta onkin metsää 87% eli suurempi prosentti kuin millään muulla Suomen kaupungilla." (Heinolan kaupungin metsät, 10.10.1916) Sekä 1800- että 1900-luvun puolella metsä-etuliitettä käytetään korostettaessa viheralueiden määrää, jolloin liite ilmenee monesti yhdessä puisto-etuliitteen kanssa. *Vapaa Sana* lehdessä kuvailtiin vuonna 1949, kuinka "Puolan metropoli muuttuu olennaiselta luonteeltaan suureksi puisto- ja metsäkaupungiksi – suunnilleen samanlaiseksi kuin uudelleen rakennetut Kolon, Zoliborzin ja Rakowiec in erinomaisen viehättävät raikkaan vihreyden ympäröimät työläisten asuntoalueet jo ovat." (Orras, 19.8.1949) Vaikka lähiöistä ei tässä vaiheessa puhuta eksplisiittisesti, vihreän ja urbaanin suhteellinen määrä, sekä metropolien lähellä sijaitsevat vihreyden ympäröimät, usein työläisille rakennetut alueet, näyttäytyvät nykynäkökulmasta paikkoina, joita kutsuisimme anakronistisesti lähiöiksi.

Vuoden 1963 kotimaata koskevassa uutisessa, jossa metsäkaupunki on selvästi urbaanissa yhteydessä, *Kansan Uutiset* kritisoivat kaupungin painaneen viljaisella tarpeen vaatia rakennuslupia. Kuvaus tuo mieleen nykypäivän uutiset esimerkiksi Aasian ja Etelä-Amerikan laittomasti rakennetuista asuinalueista:

KAATOPAIKALLA, SANOIMME. Niin, kukapa ei olisi kuullut Pasilan kaato-paikasta? Mutta olisivatkohan kaikki kuulleet, että sitä ympäröi "metsäkaupunki", jolla on oma citynsä, laitakaupunkinsa, puhoksensa ja tavaratalonsa. Tavaratalo tarjoaa ilmaiseksi yli satapäiselle asujamistolle mm. jokapäiväisen leivän. Metsäkaupunki ei silti ole mikään paratiisi – kaukana siitä. Sen asukkaita vaivaavat mitä erilaisimmat taudit: keuhkotuberkuloosi, kerpukki ja delirium tremens (juoppohulluus) eivät ole harvinaisia. Pulituuri, tenu, jäähdytysnesteet ym. kyytipojat ovat syövyttäneet siellä asuvien ihmisten suoliston, sisäelinten ja ruuansulatuskanavien lisäksi heidän aivonsa ja niin on järjen valo lepattaen alkanut sammua.

Unohdettu 'paratiisi'..., 29.7.1963

Hieman yllättävästi, samalta vuodelta löytyy ensimmäinen viittaus metsälähiöön, mutta tällä kertaa tunnelma on aivan toinen. Uusi Suomi raportoi Tapiolaa koskevassa artikkelissa seuraavasti:

...siunatuksi lopuksi: alueen lopullinen muoto on riippuvainen sangen paljon siitä, kuinka pitkälle alueen jälkityöt viedään. Asumaympäristön ja koko lähimaiseman hoito on se make up, joka tekee metsälähiöstä puutarhakaupungin, antaa sille sen oikean säväyksen.

Vakavaa ja hyväntuulista..., 11.3.1963.

Muutamaa vuotta myöhemmin *Ilta-Sanomissa* tiivistetään näkemys siitä, minkä vuoksi metsäkaupunkeja on haluttu rakentaa: "Viihtyvyyden käsite lapsuudessa perustuu omakohtaisiin havaintoihin, omakohtaisiin muistikuviin menneiltä. Siinä syntyy metsäkaupungeille – ensimmäisen polven kaupunkilaisten luomuksia." (Uusi rotu kasvaa..., 4.8.1967) Vaikkakaan edellä siteeratuissa artikkeleissa metsälähiö ei näyntyä kiistämättömänä itseisarvona, vuosikymmenen puoliväliin tultaessa keskustelu lähiössä asumisesta kääntyi tunnustettavasti negatiivisia piirteitä korostavaan suuntaan. Keskusteluissa nostettiin esiin kysymyksiä yksinäisyydestä ja ihmisten eristäytymisestä ja toisaalta lähiöiden epäkaupunkimaisesta, epätehokkaasta maankäytöstä. Tuolloin metsälähiöstä tuli selkeästi termi, jota on vaikeaa erottaa kriittisistä näkökulmista. Sanomalehtien keskustelujen pohjalta metsäkaupunki tai metsälähiö nosti esiin mielikuvan rykelmästä standardisoituja betonitaloja keskellä metsää, etäällä kaikesta. Pahinta oli, että metsäkaupunki ei ollut kumpaakaan, ei tarpeeksi urbaania, mutta samalla 'oikealle' luonnollekaan ei jäänyt tilaa. Esimerkkinä tästä, *Uudessa Suomessa* uutisoitiin 1965: "Myös kaupunkirakennusteellisessa katsannossa ja luonnonsuojelun kannalta vaikuttaa laajalle levittäytyvien metsäkaupunkien rakentaminen tuhlaukselta." (Arkkitehtikilta tutkii kaupunkia, 20.6.1965.) Nykyään metsälähiö ymmärretään ennen kaikkea lähiöluonnon linssin lävitse, vaikkakin myös varhainen merkitys metsän osuudesta kaupungin alueella on nostettu toisinaan esiin. (esim. Metsästä ja musiikista..., 23.4.2021)

Toinen, edelliseen assosioituva käsite on kaupungistuminen. Se ilmenee yhteydessä huoleen väestön siirtymisestä yhä voimakkaammin kohti suurenevia asutuskeskuksia ja huoleen uusien asuinalueiden hallitsemattomasta rakentamisesta. Alkuvaiheessa termi ilmestyi sanomalehtiin kaavoituksen asiantuntijoiden nostamana. Vuonna 1968 *Uusi Suomi* julkaisi tiivistelmän Otto-Iivari Meurmanin Kotiseutupäivillä pitämästä esityksestä. Meurman totesi, että kaupungistuminen on kohonnut ennen aavistamattomaan vauhtiin, joka on saanut monet maalaiskunnat huolestumaan väestönmenetyksestä sekä autioituvista asumuksista. Samassa yhteydessä Meurman kuvaili lyhyesti, mitä sana lähiö merkitsee. (Meurman, 30.6.1968) Pian tämän jälkeen *Helsingin Sanomat* haastatteli kaupungin yleiskaavapäällikkö Jaakko Kaikkosta ja raportoi Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston käynnistämästä tutkimuksesta, joka kartoittaa kaupunkilaisten asumista ja palveluita. Taustalla oli kaupunginvaltuuston tavoite, joka edellytti "kaavoitus ja rakennustoiminnan sataprosenttista tehostamista", mikä taas vaikutti erityisesti "esikaupunkialueiden rakenteeseen ja kaupungistumiseen". (Helsingin lähiöistä..., 25.10.1968) Toisaalta 1960-luvulla alettiin johdonmukaisemmin

käsitellä lähiöiden mainetta. Edellä mainittu tutkimus on kuvaava, sillä sen painopisteenä oli muun muassa selvittää, "miten Helsingin asuinalueiden nauttiman sosiaalisen arvostuksen erot mahdollisesti selittävät tulevan asuinpaikan valintaa" (Helsingin lähiöistä..., 25.10.1968). Sanomalehtikirjoituksissa Helsingin tiivistäminen ja kaupungistuminen näyttävät muodostuvan synonyymien kaltaisiksi termeiksi. Keskusteluiden kartoittaminen sanomalehtiaineistojen avulla tuo hyvin esiin paitsi sanoja, joita on käytetty synonyymien kaltaisina, mutta myös sen, kuinka aikaisemmin aktiivisesti käytetyt termit nousevat uusien rinnalle. Esimerkiksi kaupungistuminen, city ja lähiö tuodaan esiin Pasilasta uutisoitaessa. Vuonna 1971 *Ilta-Sanomat* haastatteli Suomessa vierailutta nuorta englantilaista kaupunkisuunnittelijaa, jonka mukaan Pasila-suunnitelma on erinomainen, sillä se keventää sopivassa määrin Cityyn kohdistuvaa painetta. Samalla se auttaa ratkaisemaan haastetta, että ihmiset muuttavat lähiöihin, jolloin kantakaupunki uhkaa autioitua. Kontulaa hän kuitenkin piti esimerkkinä ympäristösuunnittelun huonosta normistosta, missä lasten leikkipaikkojen sijainti ja kuolleen alue-kasvillisuuden määrä ihmetyttivät vierailijaa suuresti. (Adrian Murray..., 20.10.1971; ks. Salmivaara & Jallinoja, 1970; Maunula, 1970.)

1960-luvulla asuminen nousi laajasti ajankohtaiseksi teemaksi. Lokakuun lopulla 1966 Taidehalliin avautui Rakennustaiteen museon ja Asuntoreformiyhdistyksen toteuttama *Asuntonäyttely II*, josta *Suomen kuvalehti* kirjoitti tuoreeltaan otsikolla "Asumisen arvostelijat: Osaammeko asua?" Artikkelissa käytiin kriittiseen sävyyn läpi näyttelyn keskeiset väitteet asuntojen jatkuvasta hinnannoususta liikenteen haasteisiin, lähiöiden toteutumattomiin sosiaaliin ja kulttuurisiin tarpeisiin, asumisen ja luonnon pirstoutumiseen, vanhojen asuinalueiden purkamiseen sekä keskustojen autioitumiseen. Asumalähiöiden kuvailtiin rakentuvan "väärin arvostusten" pohjalta maisemaltaan, mittakaavaltaan ja tiheydeltään toimimattomiksi. Eri alojen asiantuntijoiden puutteellista yhteistyötä sekä taloudellisen hyödyn maksimointia moitittiin. (Asumisen arvostelijat..., 29.10.1966)

Pian *Ilta-Sanomissa* julkaistiin Matti Rinteen (31.10.1966; 2.11.1966; 4.11.1966) kirjoittama, asumalähiöiden ja niiden asuntotuotannon ongelmia käsittelevä kolmiosainen artikkelisarja "Miten me asumme?" Sarjassa viitattiin ensin rivien välissä ja lopuksi suoraan käynnissä olleeseen asuntonäyttelyyn, mutta arvioitiin asuntopoliittisen keskustelun olevan vielä vähäistä (Rinne, 31.10.1966). Asuntonäyttelyllä vaikuttaa siksi olleen merkittävä rooli keskustelun avajana, kuten myös *Helsingin Sanomat* antaa ymmärtää:

martinlaakso

moderni ”pikkukaupunki” lähelle Helsinkiä

ei lähiö, vaan paljon enemmän

Martinlaakso sijaitsee Helsingin- ja meidän maan kanton puoleen Helsinkiin kuuluva, ennen kahdeksan, Martinlaakson kaunille, metsäiselle rinteelle tulle kehittyneen pikkukaupunki, jonka kaavot ja kunnallistalouksella on suunniteltu siten, että alue takaa sukkaita viihtyisän ja nykyaikaisen kaupunkiympäristön.

suunniteltu tosi kodiksi 10.000 asukkaalle

Asuinalueet tulevat olemaan täysin ajamattomia ja niiden sijainti kaartin luonnon keskellä vastaa nykyisen asumistaan vaatimusta.

matka Helsingin keskustaan

Linjatunnetut yhteydet pääkaupungin keskustaan tulevat olemaan kääntämättömät ja läheinen kahdeksan kilometrin matkaa ja läheinen keskustaan on n. 14 km.

kaupat asuntojen lähelle

Jakautuneet sijoitetaan siten, että esittävät asuinalueita liikkua ovat lyhyet.

läheinen kehätie antaa työpaikkoja

Tehollisuuden ja kausittaisen varastoinnin sijainnin keskeinen varasto on jo alkanut ja tehostuu huomattavasti lähivuosina.

säästään Martinlaaksoon

Pöytä lähtien toimintatavasta, aluerakentamisesta ja luonnon rakennusmenetelmien lähtökäsitteiden edun Salpa Oy siirtää asunonrakentamiseen. Kaikki Martinlaaksoon rakennettavat teot tulevat omilla toimilla. Tästä säästetään vuosittain 1962-1973. Kattotöiden arvioitu velhoitus kokonaisuudessaan elokuun 1965 loppuun 1967 saakka on keskimäärin 700-750 mk/m² rakennusmateriaalia ja tilojen rakentamista. Tähtäykset sijainti ovat 150 m²/m².

Asunon harkittuun Martinlaaksoon alustaa luonnollisista puutalouksista säästämisen avulla. Sitä varten avataan asunonrakentamiseen jossain määrin maahan.

Lähellä kotia Martinlaaksoon rakennusmateriaalia ja säästäminen on esittämättömä. Joka on säästämisen alustavien pankkien konttorista se- ka Salpa Oy:stä.

salpa oy
tehokasta kilpailukykyistä rakentamista

Norsinköyläkatu 3 & 18, puh. 440 636 ja 445 309

Tulkaa Tekin asumaan Martinlaaksoon. Liitytkää jo nyt asuntosäästäjiksi lähimmässä pankkimme konttorissa

HELSINGIN SUOMALAINEN SÄÄSTÖPANKKI
SÄÄSTÖPANKKIEN KESKUS-OSAKE-PANKKI
HELSINGIN SÄÄSTÖPANKKI

KUVA 2 Salpa Oy:n mukaan Martinlaakso ei ole lähiö, vaan paljon enemmän. (*Martinlaakso: moderni ”pikkukaupunki”...*, 23.10.1966)

[Näyttelyn] esittämät ajatukset eivät ole kokonaan uusia tai tuntemattomia, mikä on voitu havaita muun muassa viimeaikaisten asemakaavakilpailujen tuloksista ja suuntauksesta alan ammattilehdistössä. Näyttelyn muodossa esitetyt ajatukset saavuttavat kuitenkin laajemman julkisuuden kuin yhdenkään yksityisen tiedotusvälineen kautta.

Maunula, 9.11.1966.

Vastaavasti *Kansan Uutisissa* todettiin, että ”asunonäyttely 66 ja Suomen kaupunkiliiton järjestämät asuntopäivät ovat herättäneet kirpeää keskustelua” (Asumisen ihanuus, 1966). Keskustelun leviämiseen asiantuntijapiirejä laajemmaksi viittaa myös nimimerkin *Kotiäiti malli -33* (11.11.1966) osoittama tuki asunonäyttelyn tekijöille *Uusi Suomi* -lehdessä. Ilmapiirin muutosta kuvastavat myös samoihin aikoihin useissa lehdissä julkaistut Salpa Oy:n mainokset Martin-

laakson modernista ”pikkukaupungista”, joka takaa asukkaille viihtyisän ja nykyaikaisen kaupunkiympäristön. (Martinlaakso: moderni ”pikkukaupunki”..., 23.10.1966)

Kuten olemme todenneet, lähiö-sanana negatiivisesti latautunut merkitys alkoi vallata julkista keskustelua 1960-luvun lopulla. Etenkin vuosi 1967 erottuu joukosta voimakkaalla lähiökritiikillään, mihin myös mediat itse kiinnittivät huomiota (esim. Maunula, 8.2.1967; Seppälä, 17.4.1967). Keskustelun sävyä kuvaa *Ilta-Sanomien* toimittaja Kari Kyheröisen (17.2.1967) aloittama pohdinta lähiöissä ilmenevästä ”mökkihöperyydestä” eli ”asumalähiöhöperyydestä”, jonka katsottiin juontuvan sosiaalisten kontaktien ja kulttuuritarjonnan puutteesta. *Uusi Suomi* (Kulttuuritaloja asumalähiöihin, 18.2.1967) tarttui aiheeseen tuoreeltaan, ja myöhemmin siihen palasi muun muassa *Ilta-Sanomien* Petra Uexküll (17.6.1967) puutteellisten liikenneyhteyksien ja Matti Rinne (5.8.1967) mielenterveyden näkökulmasta. Lähiökritiikki toistui myös Rinteen (mm. 31.10.1967; 2.11.1967) kirjoittamalla Jokamiehen kulttuurikeskustelu -palstalla, jonka toukokuinen kirjoitus kiteytti vallitsevan keskusteluilmapiirin:

Kuluneen kevään muotina on ollut lähiöiden morkkaaminen. Keskusteluksi sitä tuskin voi sanoa, sillä puheenvuorot ovat eronneet toisistaan vain siinä, että lähiöitä on kutsuttu milloin kuolioiksi milloin umpioiksi. Ja lähiöläisen ainoana lohtuna on laulu ”Olen kuullut on kaupunki tuolla...”

Rinne, 4.11.1967.

Kari Kyheröisen (13.10.1967) *Ilta-Sanomiin* haastattelema Kannelmäki-seuran puheenjohtaja Kimmo Nortamo puolestaan totesi lähiönsä asukasaktiivisuudesta ja monipuolisesta yhdistystoiminnasta huolimatta: ”Tietysti minä lähden siitä, että täällä on samanlainen passiivinen henki kuin muissakin lähiöissä. Ajan henki lyö leimansa.”

Lähiökeskustelun negatiiviseen käänteeseen osallistui myös taidekenttä. Vuonna 1967 julkaistiin asumalähiöiden elämänpiiriä kriittisesti kommentoiva Gunnar Mattsonin romaani *Asunto Oy Eeden* sekä vuotta myöhemmin Jaakko Pakkasvirran elokuva *Vihreä leski*. Jälkimmäinen herätti nopeasti väittelyä muun muassa lähiöiden kotirouvien tilanteesta (esim. Marin, 19.1.1968; Kirjavainen, 1.3.1968), ja *Vihreästä leskestä* syntyi oma itsenäinen käsitteensä, joka toistui lehdissä usein etenkin 1970-luvulla. Lähiön käsite alkoi laajeta fiktion ja taiteen tuottamiin sanastoihin.

1960-luvun lopulla alkoi myös seuraavina vuosikymmeninä kiihtynyt keskustelu lähiöiden rakentamisesta tehdyistä virheistä, jotka eivät saisi toistua (esim. Jumala ei ole luonut asumalähiötä, 19.2.1967; Helsingin asuntopolitiikan virheet, 20.4.1968). Erityisesti aluerakentamisen ja aluerakentamissopimusten kritiikki voimistui 1970-lukua kohti. Kun 1960-luvun alkupuolella oli vielä kirjoitettu alue-

rakentamisen eduista (esim. Suunnittelutoimintaa Espoossa tehostettava, 27.9.1960; Oulu..., 27.1.1961; KT, 1.4.1964), 1970-luvun keskustelu kuvasi jo muuttunutta tilannetta:

Parin viimeksi kuluneen vuoden aikana asuntokantamme on voimakkaasti kerrostalovaltaistunut. Laajamittaisen aluerakentamisen seurauksena on syntynyt monia yksitoikkoisia ihmis- ja perhekielteisiä asuntoalueita. Asuntopolitiikassamme tarvittaisiin siksi täydellinen suunnanmuutos asukkaiden kannalta tärkeitä laatukysymyksiä painottavan asumisympäristöpolitiikan hyväksi.

Asumisviihtyvyys, 30.11.1976.

Keskiöön nousivat sosiaaliset ongelmat (Mustonen, 10.4.1971), asukkaiden hylkääminen aluerakentamisessa (Lautakunta syyttää Vantaalla..., 20.6.1974), sekä asuinymppäristön merkitys ihmisen viihtyvyyden kannalta (Asp, 2.8.1975). Lähiöiden keskeneräisyyttä korostettiin rinnastamalla uusi asukas uudisraivaajaan (Kontulaan pyydetään..., 28.4.1965; Sariola, 26.4.1972; Mustonen, 4.2.1973; Tarkkaaja, 2.3.1974; Alftan, 14.9.1977).

Osa kritiikistä kohdistettiin suoraan uusien lähiöiden arkkitehtuuriin, jonka samankaltaisuutta korostettiin kuvituksilla kaukaisista elementtitalojen riveistä (esim. Uexküll, 25.1.1966; Saari, 11.6.1972; Väinämö, 6.10.1975; Juntunen 6.5.1977). Vastakkainasettelu oli paikoin kärkevää: esimerkiksi *Ilta-Sanomien* kysyi ohikulkijoilta, onko tiivis lähiö ”parempi kuin ’vanhanaikainen’ väljä lähiö, jossa koivut huojuvat harvaan sijoitettujen kerrostalojen välissä” (Ohimennen sanottua, 8.4.1969). Simo Juntunen (6.5.1977) pohti *Suomen kuvalehdessä*, ”miksi emme enää osaa tehdä kaupunkeja” ja ”milloin ennen niin maineikas suomalainen arkkitehti nousee syvästä lamasta – –”. Vastaavasti *Helsingin Sanomissa* odotettiin arkkitehtien tunnustavan antautumismielialansa aluerakentamisen kiihkeinä vuosina (Seisovassa vedessä, 23.11.1978).

1960-luvun puolivälissä alkaneen keskustelun innoittamana alkoi esiintyä kärjistetyt kielteisiä asenteita ja sisäistettyjä oletuksia lähiöiden asukkaista ja sosiaalisesta tilanteesta (Roivainen, 1999). Esimerkiksi *Ilta-Sanomien* mielipidepalstalla nimimerkki Hyvä idea (28.1.1976) kritisoi julkisilla paikoilla kiroilua yleistäen: ”Kun matkustaa Rautatien torilta johonkin Helsingin lähiöön, joutuu em. sanan kuulemaan ainakin sataan kertaan.” Rauman lapsiturman uutisoinnista järkyttynyt yksinhuoltajaäiti puolestaan kuvaili pelkäävänsä satuttavansa omaa lastaan ja syytti ahdingostaan elämäntilannetta, lähiöitä ja lähiöiden rakentajia (Javanainen, 16.7.1977). Vastakkainasetteluja haettiin selkeiden sanavalintojen avulla: *Ilta-Sanomissa* asetettiin vertailtavaksi ”huono lähiö Suvela” ja ”hyvä lähiö Olari” (Kyllönen, 21.5.1975; Lappalainen, 21.5.1975) sekä nimitettiin Jakomäkeä virhelähiöksi (Jakomäki, 12.4.1976). *Uusi Suomi* -lehdessä alettiin 1980-luvulla käyttää sanaa *ongelmalähiö* (Markkanen, 9.2.1980; Havu &

Heiskanen, 22.2.1981; Helsingin kaupunkisuunnittelijat, 19.3.1982; Turussa vedottiin vanhempiin, 29.2.1984; Havu, 27.6.1985; Holmila, 14.8.1989).

Sanomalehtijulkisuuden muodostama lähiökäsité rakentui yksittäisiin lähiöihin iskostetuista mielikuvista ja sanastoista. Tiettyjen lähiöiden negatiivinen leima vyöryi eteenpäin lehdistön luomien mielikuvien siivittämänä. Toisaalta rakennusyhtiöiden mainonta tähtäsi positiivisen lähiökäsitteen vahvistamiseen etenkin uusien lähiöiden kohdalla. 1960-luvun kuluessa tämä mainonta oppi käyttämään litoteeseja ja retorisia keinoja, kuten ”ei mikään lähiö”, ja lähiön käsite laajeni yhä useammin kiertoilmaisuihin ja lähiö-sanaa vältteleviin sanamuotoihin. Samalla, kun tietyt lähiöt saivat lehdistössä huonon maineen, lähiö-sanan käyttö vakiintui tietynlaista rakennettua maisemaa ja mielenmaisemaa kuvaavana ilmauksena.

“Olemme tottuneet nimittämään...” – tyypillinen lähiö ja lähiömyisyys

Keskustelu ”tyypillisistä” lähiöistä alkoi 1970-luvulla lähiöiden tyypillisten puutteiden, virheiden ja ongelmien määrittelyllä. Sanomalehtijulkisuudessa käsiteltiin alueita, joilla nämä oli joko onnistuttu välttämään (RN, 23.11.1972) tai jotka vielä vaativat ratkaisua (Forselius, 19.4.1974). *Etelä-Suomen Sanomat* (TT, 28.5.1967) kirjoitti jo 1960-luvulla lahtelaisten olevan ”lähiöläisiä” tekstissä, jossa selvitettiin asukkaiden näkemyksiä viiden kysymyksen perusteella. Artikkelin mukaan Lahdessa Mukkula, Hörölänpuisto ja Marrasjärvi ovat esikaupunkeja, joita lahtelaiset ovat tottuneet nimittämään asunalähiöiksi:

Asumalähiö sijaitsee parin kolmenkymmenen kilometrin päässä kaupungista, jotta sen puoleensavetävä vaikutus voitaisiin eliminoida ja lähiö muodostuisi omaksi kokonaisuudekseen. Tämä edellyttää tietenkin lähiöiden omavaraisuutta useimpien toimintojen kohdalla, vaikka tietenkin kaikki suurimmat yritykset, kuten teatterit on jätettävä kaupunkien keskustoihin. – – Tavalliselle ihmiselle on muodostunut kuva, että esim. Mukkula on lähiö, koska sen ja kaupungin väliin on jäänyt viheraluetta. Se osoittaa kuitenkin vain kaupungin kasvamista harppauksittain.

TT, 28.5.1967.

Samoihin aikoihin lähiöiden ongelmiin haettiin yhä useammin näkökulmia psykologiasta ja sosiologiasta. Esimerkiksi 1970-luvun puolivälissä käynnistyi asiantuntijavetoinen keskustelu lähiöiden yhdyskuntatyöstä vaihtelevasti onnistuneena ratkaisuna asukkaiden yksinäisyyteen ja juurettomuuteen (esim. Perhe- ja yhteiskuntaseminaari..., 5.4.1975; Carlson, 30.5.1975; Lappalainen, 23.8.1977; Jaakko Itälä tarkastelee..., 6.3.1979; Mård af Hällström, 1.8.1981).

1980-luvulta alkaen tyyppillisellä suomalaisella lähiöllä viitattiin kerrostalopainotteiseen asuinympäristöön (KL, 18.3.1982), tiiviisiin, karuihin pihoihin (Käyhty & Tapiola, 1.2.1986) ja vähäiseen asukastoimintaan (Ahtiainen, 16.12.1984). Arkipäiväiseen asuinympäristöön alistuvaa asennetta puolestaan kuvattiin tyyppillisenä lähiöasumisen tuotteena: ”Näihin lähiöihin on betonoitu tylsämielisyys, ahdistus, kriisit, juoppous, näköalattomuus, huonejärjestyksen normituksiin on kivetty tyyperryttävän elämän malli – –” (Lampi, 1984). 1990-luvulla tyyppilliseen lähiöön liitettiin myös korkean työttömyysasteen tuomat sosiaaliset ongelmat (esim. Ruuskanen, 20.11.1998).

Tyyppillinen lähiö olikin käsitteenä alusta asti negatiivisesti latautunut. Esimerkiksi Lahden Liipolaa kuvailtiin *Etelä-Suomen Sanomissa* hyväksi mutta toisaalta hyvin tyyppilliseksi lähiöksi, josta mäki kuitenkin tekee viehättävän (Kivekäs, 7.8.1988). Esille nostettiin myös tyyppilliseen lähiöön liittyvä mainehaitta (Nurminen, 23.11.1986; Salmela, 1.8.1988). Vakiintuneesta maineesta kertoo myös *Länsi-Savon pääkirjoitus* (Ääriilikkeille löytyy Suomessakin..., 28.4.1998), jonka lainaamaan Ympäristöministeriön tuoreen selvityksen mukaan ”tyypillistä lähiötä” ei edes ole olemassa”.

Eräs kiinnostava, lähiöitä määrittävä termi ”tyypillisen” rinnalla on ”lähiömäisyys”. Termiä aletaan käyttää 1980-luvulta alkaen, jolloin paikkoja tai ilmiöitä alettiin satunnaisesti luonnehtia ”lähiömäisiksi”. Tätä ennen sanan käyttö oli harvinaista. Suffiksi, eli jälkiliite ”-mäinen” siirtää huomion siihen, miltä ympäristö ”näyttää”. Lähiömäisellä viitataan kiviseen, esivalmistetuin elementein toteutetuista, keskenään samankaltaisista rakennuksista muodostuviin alueisiin, mutta tässä tapauksessa myöskin paikkoihin tai tunnelmiin, joita ei välttämättä muutoin yhdistettäisi lähiöihin. Esimerkiksi Kontula – rokkia ja rakkautta -kuunnelman arvostelussa *Etelä-Suomen Sanomissa* mainittiin ”lähiömäinen ja arkinen tunnelma” (Kirkkomäki, 14.12.1999).

Lisäksi termin käyttö vaikuttaa usein nojaavan ajatukseen siitä, että tietynlaiselta ”näyttävä” ympäristö aiheuttaa tietynlaista käyttäytymistä. Hirvensalmen Pöyrykankaan uutta asuntoaluetta kuvailtiin kyselytutkimuksen perusteella ”siistiksi ja himoituksi, mutta lähiömäiseksi ja sosiaalisesti raa’aksi” (Talaslahti, 25.9.1992). Seikka tulee esiin edellistä selkeämmin vuonna 1983 *Suomen Kuvalehdessä* julkaistussa pitkässä artikkelissa, ”SMP:n menestyksen salaisuudet: yleistyvä lähiömäinen elämäntapa ja Vennamoiden taitavuus” (Väyrynen, 16.9.1983.). Artikkelin kirjoitti Matti Kortteisen tutkimukseen *Lähiö* (1981; 1982) vedoten, että lähiömäisissä oloissa tytyymättömyys ei purkaudu yhteistyöksi ja sitä kautta kollektiiviseksi toiminnaksi, minkä seurauksena äänestäjä reagoi poliittisiin ohjelmiin ja ehdokkaisiin yksilönä. Lisäksi tekstissä pääteltiin, että lähiömäinen elämäntyyli ruokkii populismia negatiivisella

solidaarisuudellaan ja lähiömäinen elämäntapa tulee säätämään jatkosakin monen suomalaisen sosiaalista käyttäytymistä.

Lähiömäisyys-sanalla oli taustansa arkkitehtuurikäsitteissä: sitä määritteli rakennustapa ja erityisesti betonielementtien hyödyntäminen. 1990-luvun alusta alkaen kiihtyvä kritiikki kohdistui lähiöiden rakennustapaan ja lyhyeen elinkaareen. *Etelä-Suomen Sanomat* otsikoi tätä koskevan artikkelinsa: ”Kertakäyttörakentamisesta turha arvostella vain 60-lukua – Suomen asuntotuotanto nojaa 30 vuoden takaiseen ideologiaan”. (Horppu, 28.1.1995) Tekstissä haastatellun Johanna Hankosen mukaan 1960–1970-luvuilla ”itse asuntoa tärkeämmäksi osoitettiin yhteiskunta asumisen merkityksen antajana. Asuntotuotannon piti ensisijaisesti ilmentää aikaansa, jopa tuotettavien asuntojen määrän kustannuksella.”

Keskustelu lähiömäisyydestä kantoi 2000-luvulle, jolloin sillä viitattiin yhä useammin myös vähitellen tapahtuvaan lähiöiden purkavaan täydennysrakentamiseen, ”lähiömäiseen” uudisrakentamiseen ja toisaalta lähiöiden rappeutumiseen. Vuonna 2000 kritisoitiin Lahden Ankkurin aluetta. Alueelta oli purettu vähitellen vanhoja rakennuksia, joista osa oli päästetty huonoon kuntoon ennen purkamista. Uutta aluetta moitittiin laajasti siitä, että suuret investoinnit eivät näkyneet, vaan ”Ankkurista tuli lähiömäinen eikä se näytä siltä kuin kaupungin parhaimmalla rannalla olevan voisi olettaa rakentuvan.” (Ratia, 19.6.2000.) Vuonna 2005 *Etelä-Suomen Sanomissa* kritisoitiin kuusikerroksisia lähiömäisiä pistetaloja, joita suunnitelmana ei pidetty sopivana Mäntsälään (Niemi, 31.8.2005).

Viime vuosien lähiöuudistuksessa lähiömäisyys on ollut asiantuntijapuheessa välteltävä ympäristön ilmiö. Neljä vuosikymmentä Helsingin rakennusvalvonnassa työskennellyt Juha Veijalainen totesi vuonna 2017 Tikkurilan keskustasta, että kaupunkikeskustassa pitää olla seinät: ”Ei tällaisia lähiömäisiä taloja, joissa on parvekkeet” (Örn, 25.11.2017). Arkkitehti Pekka Salmi puolestaan kertoi Myyrmäen vanhustenkeskuksesta, että rakennuksesta on haluttu tehdä kaupunkimainen, ei ”lähiömäistä kerrostaloa” (Suojanen, 13.9.2017). Toisaalta lähiömäisyyttä on viime vuosina käytetty yhä useammin myös neutraalissa, jopa positiivisessa merkityksessä. Kuvauksessa Kalasatamasta lähiömäinen tuo mieleen Otto-Iivari Meurmanin näkemyksen tulevaisuuden lähiöistä tai jopa paremmasta, mitä hän olisi aikanaan osannut kuvitella:

Kalasatamasta halutaan miniatyyriversio maailman suurkaupungeista: keskellä vauras tornitalokeskittymä ja kauppakeskus, ympärillä matalammin rakennettu lähiömäinen asuinalue ja metroaseman molemmin puolin Suvilahdessa ja Teurastamossa katutaiteen rikastama kulttuurikortteli.

Launonen, 27.5.2017.

1960-luvulta alkanut lähiö-sanana välttely julkisuudessa on lähiön käsitehistoriallisessa tarkastelussa jopa lähiömäisyyttä mielenkiintoisempi ilmiö. Lähiön kieltämiseen liittyy kokonaan uudenlainen sanastojen kudelma, jossa korostuu ennen kaikkea periferisyyden kieltäminen ja kaupunkimaisuuden korostaminen. Tähän kehitykseen liittyy myös 1970-luvulta alkava ministeriöiden ja kuntien lähiökehittäminen ja osallisuushankkeet, sekä vähitellen yhä enemmän painoarvoa saava lähiötutkimus.

KUVA 3 APU-lehden mukaan Jakomäestä tuli harkittu slummi, kaupunkisuunnittelun kukkanen, lähiö vähävaraisille. (Harkki, P & Blomqvist, J. 22.6.1973)

Lähiön uudet vaatteet: slummi, ghetto ja merilähiö

Slummi on termi, jonka huippuvuodet osuvat kotimaan lehdistössä 1960- ja 1970-luvuille, mutta joka on säilynyt vaihtelevassa määrin käytössä. Jo vuonna 1922 Lahden kaupunginpormestari Otto Lyytikäinen oli kirjoittanut *Arkkitehti* -lehdessä maaseudun kaupunkien vaikeasta asuntotilanteesta. Hänen mukaansa esikaupunkialueille syntyi hallitsemattomia slummeja, joissa rakentamisen normit eivät päteet, ja ongelma täytyi selvittää pitkällä tähtäimellä. Ratkaisuna oli kaavoittaa pienehköjä tontteja vähävaraisille, nojaten puutarhakaupunkiaatteeseen. (Niskanen, 8.6.2003) Kesti kuitenkin hyvin kauan ennen kuin sana slummi vakiintui suomenkielisten sanomalehtien sivuille. Arkkitehti Salme Setälän *Uudelle Suomelle* (9.5.1960) kirjoittama Roomaa käsittelevä artikkeli on varhainen esimerkki lähiön ja slummin esittelemisestä samassa yhteydessä. Setälä kuvailee Tiburtinon aluetta todeten, että sen ankeuden perusteella on vaikeaa uskoa, että rakennukset ovat valmistuneet vain noin vuosikymmen sitten: "...vaikka sinne onkin suunniteltu yhtenäiset julkisivut, yhteiset pihamaat leikkipaikkoineen, hämää pihat täyttävä harmaa pyykki ja rakennusten ränsistynyt ulkoasu ja kaikkinaisen likaisuus arvaamaan, että tässä olisikin kysymys vanhasta slummista."

Viimeistään tästä lähtien slummi on käytetty suomalaisissa lehdissä kuvaamaan huonoja rakennettuja ympäristöjä, erityisesti ankeita pihoja ja ahtaita asuntoja. Lähiö on paikka, jossa on riittävästi tilaa niin asunnossa kuin ulkonakin. Hyvä esimerkki tästä on varhainen *Uuden Suomen* artikkeli, jonka otsikko on kertova: "Helsingin Asuntotuotantoa sanoin ja kuvin – Ympäristöön viihtyisiä lähiöitä, vanhoihin kaupunginosiin kallista slummiä" (Helsingin Asuntotuotantoa..., 18.6.1961). Vastakkainasetteluun nousevat pihat, joilla on puita sekä nurmikoita, ja "slummipihat", joilla on autoja sekä pelkkää betonia. Varhaisissa teksteissä slummi nostaa lähiöt erityisen selkeästi positiiviseen valoon. Pienten asuntojen, eli hellahuoneitten tai yksiöiden, suurta määrää on pidetty toistuvasti keskeisenä slummiutumisen määreenä (esim. Penninen, 25.6.1964). Siirryttäessä kohti nykyhetkeä slummi ja slummiutuminen ovat yhä enemmän liitettynä ajatukseen siitä, että jotkin kaupunginosat ovat jääneet jälkeen muiden alueiden kehityksestä. Lähiöt edustavat lisääntyvässä määrin juuri tällaisia alueita. Ajatteluun liittyy myös nykykielessä usein käytetty termi segregaatio tai alueista puhuttaessa segregaatiokehitys.

Slummin sisartermi on ghetto, joka tosin ilmenee lähiö-sanana yhteydessä huomattavasti harvemmin kuin slummi. Jos termien käytölle voi tunnistaa selkeää eroa, slummi vaikuttaa kääntävän huomion enemmän varsinaiseen ympäristöön, kun taas ghetto assosioituu asukkaisiin ja varsinkin ajatukseen siitä, että tietyllä alueella on liika tietynlaisen taustan omaavia henkilöitä.

Mahdollisia muita ghettoon ja slummiin assosioituvia termejä, kuten favela, ei lehtiaineiston perusteella kuitenkaan ole toistaiseksi käytetty suomalaisista lähiöistä kirjoitettaessa. Tämä kertoo osaltaan siitä, minkä muiden maiden ilmiöitä Suomessa seurataan ja mitä termejä liitetään osaksi kotimaan keskustelua.

Ghetto-sanaa on viljelty laajasti poliittisessa keskustelussa, josta se on valtavirtaistunut. Lehtiaineistoissa varhaisimpia yhteyksiä, joissa sana ghetto ja lähiö ilmenevät yhdessä, siteerataan alun perin *New York Postin* julkaisemassa tekstissä. Jutun mukaan Philadelphiassa ”Varakkaan valtion keski-luokka on alkanut viime vuosina siirtyä yhä suuremmassa määrin asumaan kaupunkien lähiöihin. Tyhjenevät asuinkorttelit muodostuvat neekereiden ghetoiksi.” (Kuumun kesän..., 5.8.1967) Kaksi vuotta myöhemmin Helsingin Sanomat uutisoi New Yorkissa suunnitteilla olevasta ”Welfare Islandista”, siteeraten Washington postissa ilmestynyttä tekstiä: ”...uudelle asutukselle ei kuitenkaan ole tilaa saneerattavassa keskustassa. Eristettyjen köyhien asuntoalueiden rakentaminen esikaupunkeihin on puolestaan paitsi poliittisesti arveluttavaa myös sosiaalisesti julmaa. Sen vuoksi on rakennettava uusia lähiöitä uusin periaattein. Uudet yhdyskunnat city-alueen reunoilla tarjoavat sitä paitsi parhaat edellytykset rikkoa keskustan ghettojen pelottava kahden Amerikan rakenne: mustat keskustassa ja valkoiset esikaupungeissa.” (New York suunnittelee..., 3.12.1969)

Suomea koskien lähiö ja ghetto tuodaan yhdessä esiin vuonna 1977 filosofian tohtori Thomas Henriksonin Bauhausin merkitystä käsittelevässä ”kirjallisuusmiehen puheenvuorossa”:

Huono runokokoelma jää pölyttymään hyllylle. Rumaa taloa on vaikea välittää. Se tunkeutuu tietoisuuteemme, tahdoimmepa sitten tai ei. Grynderiyhtiöiden betonirumiluksia lojuu kaupunkien laitamilla koko länsi-Euroopassa Helsingistä Madridiin saakka. Steriilit ja ihmisvihamieliset ghetot lasista ja betonista kasvavat kuin sienet esikaupunkien lihavasta mullasta. ... Bauhausista on tullut alibi rakennuspääoman asuntomiljööän riistolle. Uusia lähiöitä kutustaan ”funktionalismiksi”, mutta niillä ei ole mitään yhteistä Gropiuksen tai Bauhausin ideoiden kanssa. Kriisi on ajankohtainen Ruotsissa ja Helsingissä puolestaan kuka hyvänsä voi nähdä Tapiolan ja Jakomäen välisen eron.

Keskustelua... 4.5.1977

Aina 1980-luvun loppuun asti lähiöistä ja ghetoista puhutaan lähinnä muita maita, kuten Puolaa, Irlantia tai Slovakiaa koskien. 2000-luvulla nousi uusi Tanskaa koskeva, erityisesti tiettyihin lähiöihin liittyviä ongelmia korostava

uutisointi, joka levisi laajalti suomalaisissa alueellisissa lehdissä (esim. Tanska sai kaikki..., 11.11.2018).

Termiä on käytetty aiemmin ulkomailla kuvaamaan sosiaalisesti ja etnisesti segregoituneita lähiöitä etenkin poliittisen keskustelun oikealla laidalla (Vihavainen, 2009; Kivelä, 25.8.2017). Edellä mainitun tapaista narratiivia kuvaa hyvin Markku Myllykankaan (8.8.2015) kolumni *Kuopion kaupunkilehdessä*, jossa hän kertoo, miten ulkomaalaistaustaiset "linnoittautuu vihan ja väkivallan kylästämiin ghettoihinsa". Sanoilla on rakennettu kuvaa vähemmistöjen kansoittamista ja väkivaltaisista asuinalueista, joiksi Suomessa etenkin Helsingin itäiset lähiöt olisivat hänen mukaansa muotoutumassa. Tämä narratiivi samoin kuin sanasto – ghetto ja ghettoutuminen – ovat siirtyneet osaksi suomalaista lähiökeskustelua 2010-luvulla. Turun kaupunginteatterin *Varissuomusikaalin* arvostelu *Helsingin Sanomissa* kuvaa hyvin sanan ghetto käyttöä: "Varissuo on Turun pahamaineisin lähiö – Lähiöstä tulee näyttämöllä nyt auttamatta eksoottinen ja etäinen ghetto, jota teatteriyleisö saa pälistellä." (Hallamaa, 10.9.2018.) Jengeistä ja väkivallan uhasta keskusteleva uutisointi, jossa ulkomaan tilannetta rinnastetaan Suomeen, on hyvä esimerkki kansainvälisen, erityisesti muita Pohjoismaita koskevan ghetto-keskustelun heijastumisesta Suomeen. Vuonna 2018 *Aamulehti* uutisoi poliisin rahoituksesta otsikolla "Poliisi saa 30 uutta lähiöpoliisia", tarkentaen aihetta kahdella nostolla pääotsikon alla: "Lähiöiden turvallisuutta halutaan tukea ennen kuin ongelmat kärjistyvät. Ruotsissa lähiöiden eriytymiskehitys ja jengirikollisuus ovat jo arkea." ja "Tampereella lähiöt ovat rauhoittuneet, ongelmat näkyvät keskustassa." (Kalliosaari & Jurkka, 31.8.2018.) Lähiöt nousevat toisinaan esiin myös mielipidekirjoituksissa, joissa niitä käsitellään kriittiseen sävyyn. Erään kirjoittajan mukaan lähiöt eivät kuulu "viihtyvyyalueeseen" (sitaatit alkuperäiset), sillä maisema on kuin amerikkalainen ghetto, joka on asukkailleen "töhrymää", jossa portaikot, tienviitat ja jalankulkukäytävät on töhritty (Kervinen, 26.9.2021).

Lopulta nykynäkökulmasta tuttu termi segregaatio on yllättävänkin uusi tulokas. 1970-luvulla sitä käytettiin ensin puhuttaessa naisten ja miesten erottelusta työelämässä (Haavio-Mannila, 25.4.1976). Lähiökeskusteluihin ja laajemmin termi tulee mukaan vasta 2010-luvun puolivälin jälkeen. Varhaisimpiin esimerkkeihin segregaatiodista ja lähiöistä kuuluu Lahtea koskenut uutisointi: "Vaikka eri asuinalueiden sosiaalinen segregaatio (syrjintä rodun tms. perusteella, toim. Huom.) on Lahdessa vielä melko vähäistä, merkkejä alueellisesta eriytymisestä on nähtävissä." (Pohjola, 27.7.2007). Onkin kiinnostavaa pohtia kysymystä siitä, mihin sanat viittaavat: kuten aikaisemmin totesimme, siinä missä slummi korostaa fyysisen ympäristön huonoa laatua, ghetto viittaa voimakkaammin paikan asukkaisiin. Segregaatioon siirryttä-

essä asukkaat ovat kokonaan keskiössä ja asuinalue näyttäytyy pikemminkin abstraktina taustana.

Aiemmin mainittujen ”töhrymaan” ja lähiöpoliisin kaltaisten termien kääntöpuolena on toisaalta 2000-luvun lähiökäsitteeseen sisältyvän sanan lähiö kunnianpalautus. Nykyhetkeä lähestyttäessä kuvaavaa on esimerkiksi uutisointi Helsingin Kruunuvuorenrannasta (Pyykkönen, 8.6.2006) ja Aurinkolahdesta (Salmela, 5.8.2003), jossa uutta asuinalueetta luonnehdittiin ”merilähiöksi”. 2000-luvun alussa esiintynyttä ja sittemmin kielenkäytöstä kuihtunutta ja ryvetyntynyttä lähiö-sanaa pyrittiin ylevöittämään ylelliseksi mielletyllä merellisyyden idealla.

Lähiökritiikin kritiikki ja esikaupunkien renessanssi

Uusin kaupunkikulttuuri suunnitellaan ihmisen mittakaavaan ja siksi on oikeutettua puhua lähiöiden sijasta jälleen kaupunginosista

Uusi kaupunkikulttuuri, 30.6.1988.

1980-luvulla *Vihreän lesken* kaltaisten stereotyyppisten esimerkkien kauhistelun rinnalla alkoi lisääntyä aluerakentamisen asiantuntijakeskustelu. Lähiöiden sosiaalisia ongelmia tarkasteltiin osittain etäämpää koko yhteiskunnan tasolta. Esimerkiksi Rakennetun ympäristön vaikutus ihmiseen -seminariin osallistunut *Etelä-Suomen Sanomien* toimittaja Jaakko Koskela (14.2.1978) totesi, että lähiörakentamisen virheistä oltiin yksimielisiä, mutta syyllisten etsimisestä oltiin siirtymässä tilanteen tarkasteluun osana kokonaisvaltaista länsimaista kulttuurimurrosta.

Saman vuosikymmenen alussa lukuisissa lehdissä uutisoitiin sosiologi Matti Kortteisen pro gradu- ja lisensiaatintutkielmista *Asumalähiö ja elämäntapojen muutos* (1981; 1982) sekä niihin pohjaavasta kirjasta *Lähiö: Tutkimus elämäntapojen muutoksesta* (1982). Kortteisen kuvailtiin purkavan stereotyyppisen kielteistä käsitystä lähiöissä asuvien ihmisten yhtenevästä elämäntavasta (Alapuro, 14.8.1981), vaikka toisaalta myös lähiöiden juurettomuutta korostettiin (Käyhly & Saraja, 14.6.1981). Esiin nostettiin muun muassa ”murroskulttuuri”, jolla Kortteinen viittasi perinteisiin arvoihin pohjaavan elämäntavan kriisiytymiseen ihmisten muuttaessa maaseudulta lähiöön palkkatöihin (Ruohonen, 1.3.1982). Samalla lähiöihin liitettyjen kielteisten kokemusten korostettiin johtuvan ihmisten eristäytyneisyyden sijaan tekemisen puutteesta (Vahtokari, 12.10.1982).

Lähiöihin liitettyjen kielteisten mielikuvien tunnistettiin kuitenkin jo arkipäiväistyneen 1980-luvulle mennessä ja saaneen eräänlaisen itseisarvon. 80-luvulle tunnusomaisena näyttäytyykin yhtäaikainen keskustelu lähiöiden negatiivisista puolista, sekä siitä, että monelle lähiö on tutuin ympäristö,

oma kotiseutu. Esimerkiksi *Uusi Suomi* kirjoitti, että lähiö "...on sanana nopeasti pudonnut 60-luvun vihreästä onnelasta nykypäivän kirosanaksi" (Kaisla, 10.12.1985). Nimimerkki *Asukas huipulta* (1983) puolestaan totesi *Etelä-Suomen Sanomissa* kaikkien lähiöiden voivan huonosti.

Toisaalta *Apu*-lehden artikkelissa "Lähiö mainettaan parempi" (Piispa, Blomqvist & Kaipainen, 20.5.1983) huomautettiin lähiöiden haukkumisen muuttuneen muodista perusteettomaksi tavaksi, johon lähiöiden asukkaat eivät samastu. Lähiöiden kuvailtiin olevan etenkin niissä asuville nuorille pidettyä koti-seutua. 1980-luvulla lehdissä esiintyikin jo lähiöiden uusi sukupolvi, jolle lähiöasuminen oli normaali ja vakiintunut elämäntapa. *Uusi Suomi* -lehdessä Suomen kerrottiin olevan "pullollaan homo suburbianeja, heitä, joille lähiö on maailman luonnollisin asuinpaikka" ja jotka eivät enää kaivanneet maalle tai kantakaupunkiin (Kaisla, 28.12.1986). Sukupolvieroja kuvastaa myös se, miten samalla kertaa voitiin puhua toisaalta nuorten positiivisesta kotiseutuhengestä ja toisaalta viitata sopeutumiseen eräänlaisena toipumisena pahimmasta järkytyksestä (Lahdenperä, 13.4.1980). *Etelä-Suomen Sanomien* lainaaman *Suomen Sosialidemokraatin* mukaan lähiöiden viihtyisyys oli 1980-luvun alussa ollut jo "pitkään kiihkeän keskustelun aihe", mutta lähiöihin oli alettu jo sopeutua ja juurtua muun muassa aktiivisen asukastoiminnan ansiosta (Muut lehdet, 2.9.1982).

1980-luvun lopulla alkoi keskustelu peruskorjausikäisten lähiöiden rapistumisesta sosiaalisena uhkana. Lama iski kaikkein kovimmin lähiöiden asukaksiin, ja samanaikaisesti käynnistyi keskustelu lähiöiden rakennusperintöarvoista ja toisaalta ekologisesta korjaamisesta (esim. Berger & Savolainen, 2023). Lähiöiden maine nähtiin yhä enemmän ympäristöstä riippuvaisena tekijänä, ja yhtenä keinona lähiöiden kasvojenkohotukseen nähtiin peruskorjaus.

Mainehaittaan puututtiin julkisen tahon puolelta vuonna 1995, kun Valtion asuntorahasto käynnisti lähiöprojektin: "Yleisin syy lähteä projektiin mukaan on lähiön huono maine ja siihen liittyvät ongelmat. Rakennukset ja asunnot kaipaavat korjaamista." (Valtion tukea, 1.7.1996.) Projektimuotoisella täsmätoimella pyrittiin pureutumaan laman kaltoin kohtelemiin asuinalueisiin, lähiöihin, joissa työttömyys ja sosiaaliset ongelmat olivat arkea. Määrärahaa saatiin kohdistamalla aravarahoista osa hankkeelle, jolla rahoitettiin hankkeita yli 40 kunnassa. Tavoitteena oli puuttua laaja-alaisesti niin sosiaalisiin ongelmiin kuin parantaa itse fyysistä ympäristöä, mutta korkealentoiset tavoitteet tyssäsivät yhtäältä hallinnon ja toisaalta asukkaiden jähmeyteen. Julkinen taho keskittyi usein peruskorjausiässä olleiden lähiöiden korjaamiseen, mutta rahaa sosiaalisille hankkeille ei löytynyt yhtä usein (Ministeri Siimes lähiöpäivillä, 10.11.1999). Samoin itse hankemallia voi pitää hankalana, sillä siinä,

missä kertaluontoisella panostuksella voidaan korjata fyysistä ympäristöä, sosiaalinen vaikuttavuus vaatii usein vuosien rahoituksen. Samoin useissa hankkeissa lähiöitä käsiteltiin samojen narratiivien läpi – kärjistetyimmillään todettiin ykskantaan, että “asukkaiden suurimpana huolenaiheena on pelko ja turvattomuus” (Niemi, 27.8.1997).

Nurinkurista keskustelussa onkin se, että usein lähiöt ovat tilastollisesti tarkasteltuna turvallisia ja maahanmuuttajien määrä on ollut suhteellisesti matala verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin. Kun verrataan stereotyyppioista kärsineitä lähiöitä Jakomäkeä ja Puotilaa, huomataan mainittujen alueiden olevan moninkertaisesti turvallisempia kuin verrokkit Helsingin keskusta-alueella (Lähteenmäki, 2018; Kuparinen, 2022b). Lehdissä myös nostetaan ironiseen sävyyn stereotyyppisiä näkemyksiä. *Helsingin Sanomien* vuonna 2021 julkaistussa kolumnissa ”Rakkauskirje Soukalle” pohditaan keskiluokaisen kantakaupunkiunelman ja uhmakkaan lähiöidentiteetin välistä suhdetta: ”Hei te töölöläiset kultalusikat, tulkaa tänne Soukan ostarin ghettoon katsomaan todellista elämää!” (Lehti, 15.5.2021).

Tiettyjen lähiöiden merkitys on myös nostettu ylpeyden aiheeksi jopa kansallisella tasolla. Esimerkiksi vuonna 2019 *Länsi-Savon* kirjoitus otsikolla ”Teflon Bible pohjaa lähiöetikettiin” kertoi Suomi-rap-yhtye Teflon Brothersin taustasta Helsingin ja Vantaan rajalla sijaitsevasta parjatusta, mutta siellä kasvaneille rakkaasta ”Maltsun ghetosta” eli Malminkartanosta (Tervo, 20.10.2019). Vastakkainasettelu on siis keinotekoista ja pyrkii tukemaan lähinnä poliittis-sosiaalisia narratiiveja. 2000-luvun alussa Lahden Liipolan lähiöstä väitöskirjansa tehnyt Marjaana Seppänen totesi, että Suomessa huonointakaan lähiötä ei voi verrata ulkomaiden ghettoihin (Taari, 2.12.2001). Pekka Sauri huomautti vastaavasti muutaman vuoden takaisessa *Kansan Uutisten* haastattelussa: ”Palavia Ghettoja esiintyy lähinnä perussuomalaisten poliitikkojen puheissa tai rap- ja hip-hop-muusikkojen sanoituksissa. Dystooppista Itä-Helsinki-kuvaa levittävät myös iltapäivälehdet.” Kysymykseen siitä, mikä sitten on todellisuus, Sauri vastasi: ”Kaupungin hommissa ollessani kerrottiin vitsiä, jossa Helsinkiin tulee joku ulkomainen valtuuskunta. He pyytävät saada nähdä jonkun ongelmalähiön, jossa on maahanmuuttajia, poltettuja autoja ja nuorisojengejä. Eivät millään ota uskoakseen, ettei sellaista Helsingistä löydy...” (Saxell, 6.4.2018). Toisin sanoen todellinen ghetto ilmenee lähinnä rap-lyriikoissa ja julkisen keskustelun värittämissä mielikuvissa.

Uusien lähiöiden sijaan nykyään puhutaan useimmiten asuinalueista (esim. Jompero-Lahokoski, 29.5.2021; Svahn, 19.10.2021; Härkönen, 1.8.2022) tai kaupunginosista (esim. Lujatalolta asumisoikeusasuntoja, 24.11.2020; Mansikka, 16.3.2022; Tampereen elävä kaupunkilaboratorio, 12.11.2021). Lisäksi esiin nousee yksittäisiä kiertoilmauksia, kuten

kaupunkimainen asutuskeskus (Kuparinen, 7.5.2022). On kuitenkin nähtävissä, että lähiö on sanana muuntautumassa jälleen positiiviseksi – pitkän suvan-tovaiheen jälkeen. Tätä tekstiä kirjoittaessa uusimpiin positiivisiin uutisiin kuuluu *Helsingin Sanomien* artikkeli ”Kolme lähiötä nousi Helsingin halu-tuimpien asuinalueiden joukkoon” (Lippu, 2.8.2023).

Johtopäätöksiä

Lähiön käsitteen historia on tutkimusretki Suomen historian suurimman maankäytön ja kaupunkimaiseman mullistuksen historiaan. Suomen lähiöt eivät ole kansainvälisesti poikkeuksellisia – ideat lainattiin ulkomailta – mutta itse sana on. On poikkeuksellista, että uudelle maankäytön idealle kehitettiin omakielinen sana *asumalähiö*, joka sittemmin lyheni *lähiöksi*. Suomalainen lähiöhistoria on paitsi rakennettua ja rakentamatonta maisemaa, myös kielellinen konstruktio, jossa itse lähiön käsite on vaeltanut 1920-luvun maantieteellisen lähiön ideasta läpi sodanjälkeisen Suomen historian mitä erilaisimmissa semanttisissa todellisuuksissa ja merkityksissä.

Käsittehistoria lähtee siitä, että käsitteet ovat poliittisia, ja valtaosa käsittehistorian historiasta onkin poliittisten käsitteiden analyysiä. Niin on suurelta osin myös lähiön kohdalla. Alun perin se oli sosiaali- ja maankäyttöpoliittinen käsite – jotain uutta, jolla rakennemuutoksen edellyttämä uusi maankäytön ja asumisen muoto juurrutettiin ihmisten moderniin unelmaan edistyksestä ja hyvinvoinnista. 1960-luvulta alkaen lähiö politisoitui ongelmakeskeisesti, mitä se on ollut näihin päiviin asti. Yksi tärkeä poliittinen ja taloudellinen, ja ehkä kiinnostavin, ulottuvuus lähiön käsitteessä on sen kieltäminen. Itse sana ei ehtinyt kuin parinkymmenen vuoden ikään ennen kuin käsitteelle alettiin keksiä kiertoilmaisuja. Lähiön käsittehistoria onkin, etenkin mainon-nassa, myös litoteesien eli vastakohdan kieltämisten maailma.

Rakennettu ympäristömme ja sosiaalinen todellisuutemme rakentuu kielellis-aineellisessa vuorovaikutuksessa. Lähiö muodostaa käsittehistoriallisen kertomuksen, joka on yksi kielellinen ikkuna Suomen 1900-luvun historiaan. Käsite on elänyt ja sitä kuvaavia sanoja on tullut jatkuvasti ja tulee lisää. Silti on nähtävissä, että J.G. Granön alkuperäinen maantieteellistä lähiympäristöä tarkoittava sana voi hyvin, ainakin mitä tulee niihin lukemattomiin luoviin ja erilaisiin käyttöyhteyksiin, metaforiin ja kielikuviin, joilla se ihmisten suussa ja julkisessa puheessa elää. Voidaan myös tulkita, että lehtiaineisto nostaa esiin lähiön ilmiönä, joka on aina suhteessa johonkin: se ei ole keskustaa, täysin kaupunkimaista tai tiivistä, muttei myöskään kaukana laidalla, luon-toa, metsää tai kunnollista maaseutua.

Alkuperäisessä merkityksessään granöläinen *lähiö* korostaa yksilön aistillista kokemusta. Asukkaiden ääni ja lähiöt fyysisesti koettuina paikkoina jäävät kuitenkin kautta vuosikymmenten ilmeisen ohueksi kerrostumaksi sanomalehtikirjoituksissa. Sen sijaan lähiön lisäksi termit, kuten kaupungistuminen tai slummi, nousevat varhaisessa vaiheessa esiin kaupunkisuunnittelun asiantuntijoiden artikuloimina, ja jokaisessa vaiheessa edellisten kaltaisia uusia termejä reflektoidaan kansainvälisten esimerkkien avulla. Lähiö-sanana ja siihen liitettyjen muiden sanojen suhde tuo myös kiinnostavalla tavoin esiin, kuinka kerran ilmennyt termi harvoin katoaa ja tiettyjen termien käytöllä on pikemminkin huippuja sekä suvantoja. Sanomalehtiaineistot tuovat konkreettisesti esiin, kuinka käsitteet ja sanat muodostavat julkisen keskustelun lähiötodellisuuden pohjan. Siitä syystä ei ole yhdentekevää, miten niitä käytämme ja ymmärrämme.

Lähteet

Alkuperäisaineisto

- Adrian Murray: Saatte olla onnelliset Pasilasuunnitelmastanne.** (20.10.1971) *Ilta-Sanomat*.
- Ahtiainen, E.-K.** (16.12.1984). Asukkaille etsittiin vaikutuskanavia, niinpä Oulussa kokeiltiin ensin lähibyrokraatiaa, sitten lähidemokratiaa. *Uusi Suomi*.
- Alapuro, K.** (14.8.1981). Lähiöelämän ongelma ei ole yksinäisyys, vaan se, että perhe voi huonosti. *Suomen kuvalehti*, 14–18.
- Alftan, M.** (14.9.1977). Tehkää tästä metsälästä kaupunki! *Ilta-Sanomat*.
- Amerikan suurempien kaupunkien nimet.** (6.2.1887) *Uusi Suometar*.
- Arkkitehtikilta tutkii kaupunkia.** (20.6.1965) *Uusi Suomi*.
- Asp, E.** (2.8.1975). Kohti ihmismyönteistä asumista. *Uusi Suomi*.
- Asukas huipulta [nimimerkki].** (16.10.1983). Lähiön viihtyvyydestä. *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Asumisen arvostelijat: Osaammeko asua?.** (29.10.1966). *Suomen kuvalehti*.
- Asumisen ihanuus ja kurjuus.** (16.11.1966). *Kansan Uutiset*.
- Asumisviihtyvyyks.** (30.11.1976). *Länsi-Savo*.
- Asunto- ja asemaavapolitiikkaa vaaditaan uudistettavaksi.** (16.6.1950). *Suomen Sosialidemokraatti*.
- Blomstedt, P.E.** (1932) Helsingin tulevaisuus II. Ulkoasutuksesta ja toimenpiteistä sen kehittämiseksi. Arkkitehti. No 9, 134–137.
- Carlson, K.** (30.5.1975). Kesävieras: Ulos lähiölokerosta. *Suomen kuvalehti*.
- Ei “nukkumakaupunkeja” tulevaisuuden Poriin.** (25.3.1959) *Helsingin Sanomat*.
- Forselius, P. A.** (19.4.1974). Rantakylän asiat [mielipidekirjoitus]. *Länsi-Savo*.
- Haavio-Mannila, E.** (25.4.1976). Miehet liittoutuvat. *Helsingin Sanomat*.
- Hallamaa, L.** (10.9.2018). Varissuo-musikaali kompuroi kliseissä. *Helsingin Sanomat*.
- Harkki, P & Blomqvist, J.** (22.6.1973). Jakomäestä tuli harkittu slummi. APU.
- Havu, O.** (27.6.1985). 1960-luvun virheitä korjataan: Asuntoslummeista tulee asuntoja Jakomäkeen. *Uusi Suomi*.
- Havu, O. & Heiskanen, J.** (22.2.1981). Halpa laatikkorakentaminen tuleekin kalliiksi. Lähiö-Suomen jälkilasku lankeaa. *Uusi Suomi*.
- Heinolan kaupungin metsät. Tilastollista vertailua.** (10.10.1916) *Heinolan Lehti*.
- Helsingin asuntopolitiikan virheet.** (20.4.1968). *Ilta-Sanomat*.

Helsingin Asuntotuotantoa sanoin ja kuvin – Ympäristöön viihtyisiä lähiöitä, vanhoihin kaupunginosiin kallista slummiä (18.6.1961) *Uusi Suomi*.

Helsingin kaupunkisuunnittelijat: Ongelmalähiöitä kehitettävä. (19.3.1982). *Uusi Suomi*, 4.

Helsingin lähiöistä tiiviimpää kaupunkia. (25.10.1968) *Helsingin Sanomat*.

Helsingin suurimmat asuntorakentamiskohteet. (23.11.1974). *Uusi Suomi*.

Helsingin uudet kasvat - Metsään ja niityille nouseva kaupunki. (8.4.1955). *Uusi Suomi*.

Holmila, P. (14.08.1989). Ostoskeskus ja kirkko, joista Kontula voi ylpeillä. *Uusi Suomi*.

Horppu, T. (28.1.1995). Kertakäyttörakentamisesta turha arvostella vain 60-lukua: Suomen asuntotuotanto nojaa 30 vuoden takaiseen ideologiaan. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Hyvinkään uusi yleisemakaava. (13.9.1953). *Uusi Suomi*.

Hyvä idea [nimimerkki]. (28.1.1976). Sakko rumasta sanasta [mielipidekirjoitus]. *Ilta-Sanomat*.

Härkönen, A. (1.8.2022). Hyvätuloiset kaihtavat Espoon uusia asuinalueita. *Helsingin Sanomat*.

IS:n lauantaipäiväri. (6.6.1959). *Ilta-Sanomat*.

Jaakko Itälä tarkastelee asumisen ongelmia: Lapsi on kaupungin mitta. (6.3.1979). *Uusi Suomi*.

Jakomäki – virhe, joka ei saa toistua. (12.4.1976). *Ilta-Sanomat*.

Javanainen, P. (16.7.1977). Yksinhuoltajan hätähuuto: Surmaan vielä lapseni!. *Ilta-Sanomat*.

Jompero-Lahokoski, S. (29.5.2021). Osa asukkaista ei jaksa odottaa palveluita Helsingin rakentuvilla alueilla – Kruunuvuorenrannasta vuokra-asunnon saanut Saara: "En usko, että asun täällä enää pitkään". *Helsingin Uutiset*.

Jumala ei ole luonut asumalähiöitä: 'Ei siellä kulttuuria – hyvän kapakan te tarvitsette'. (19.2.1967). *Uusi Suomi*.

Juntunen, S. (6.5.1977). Luovuuden lamakausi. Miksi emme enää osaa tehdä kaupungeja?. *Suomen kuvalehti*.

Kaisla, S. (10.12.1985) "Jopa 300 asuinaluetta epäonnistunut" – Lähiö-Suomeen etsitään aivan uutta ulkokuorta. *Uusi Suomi*.

Kaisla, S. (28.12.1986). Totuus rapsodiasta: Kaipuu maalle ei ole enää uusien lähiösukupolvien arkipäivää. *Uusi Suomi*.

Kalliosaari, K. & Jurkka, J., (31.8.2018) Poliisi saa 30 uutta lähiöpoliisia, *Aamulehti*.

Kaupunki valtaa elintilaa. (7.6.1959). *Uusi Suomi*.

Kervinen, V. (26.9.2021). Mielipide. Töhräinen Helsinki on masentava, *Helsingin Sanomat*.

Keskustelua: Ympäristö on runokirjaa painavampi. (4.5.1977) *Helsingin Sanomat*.

Kirjallisuus ja taide. (17.4.1930). *Suomen Pienviljelijä*.

Kirjavainen, M. (1.3.1968). Missä ja mitä ne vihreät lesket ovat? *Rajamme vartijat*.

Kirkkomäki, P. (14.12.1999). Bändipojat rakastavat lähiökuun loisteessa. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Kivekäs, U. (7.8.1988). Liipolan maine paranee iän karttuessa. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Kivelä, A. (25.8.2017). Turku 18.8.2017: ei tämä ole yksittäistapaus [puheenvuoro]. *Suomenmaa*.

KL. (18.3.1982). Hyviä tuloksia lähiödemokratialla: Pääpaino omissa aloitteissa. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Kontulaan pyydetään aluksi parakkikirkkoa. (28.4.1965). *Uusi Suomi*.

KOP:n Koskelan konttori. (16.9.1955). *Helsingin Sanomat*.

Koskela, J. (14.2.1978). Palikat sekaisin: Kaupunkimainen asumisemme ristiriidassa ympäristön kanssa. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Kotiäiti malli -33 [nimimerkki]. (11.11.1966). Vastaa vain [mielipidekirjoitus]. *Uusi Suomi*.

KT. (1.4.1964). Lohjan säästörakentajat Oy rakennuttaa Ojamonkankaan: Kauppala perustaa yhtiön, jolle myydään tontit. *Kansan Uutiset*.

Kulttuuritaloja asumalähiöihin. (18.2.1967). *Uusi Suomi*.

Kuparinen, J. (7.5.2022). Marian kodin arvo jopa kaksinkertaistuu – pääkaupunkiseudun tulevaa helmeä ei moni tunne. *Ilta-lehti*. <https://www.iltalehti.fi/asumisartikkelit/a/a6f58f45-4fae-4dc6-b67d-3e9b910d71e3>

Kuparinen, J. (14.10.2022). Tässä ovat Helsingin väkivaltaisimmat asuinalueet. *Ilta-lehti*. <https://www.iltalehti.fi/asumisartikkelit/a/9858bd7f-be87-430f-a5cd-832e12d941dd>

Kuuman kesän musta raivo. (5.8.1967) *Etelä-Suomen Sanomat*.

- Kuuskoski, K.** (31.1.2018) Itä ja Länsi – lähellä toisiaan. Länsiväylä.
- Kyheröinen, K.** (17.2.1967). Mökkihöperyys uhkaa asumalähiöitä: "Hyvän kapakan te tarvitsette, että syntyisi edes kontakteja". *Ilta-Sanomat*.
- Kyheröinen, K.** (13.10.1967). Haaste kannelmäkeläisille: "Herätys nukkumalähiössä". *Ilta-Sanomat*.
- Kyllönen, M.** (21.5.1975). Huono lähiö Suvela. *Ilta-Sanomat*.
- Käyhty, A. & Saraja, A.** (14.6.1981). Lähiössä pusertuu maaltamuuttaja kaupunkilaiseksi. *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Käyhty, A. & Tapiola, V.** (1.2.1986). Parannustyö katkaisee arvon laskun. *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Lahden Sato Oy:n rakennustoiminta jatkui vuonna 1955 Aravan merkeissä.** (1.4.1956). *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Lahdenperä, O.** (13.4.1980). Pihlajaiset sopeutuvat vähitellen: Pahin järkytys alkaa hälvetä. *Uusi Suomi*.
- Lampi, I.** (15.11.1984). Arkkitehdin kynänjälki. *Uusi Suomi*.
- Lappalainen, M.-L.** (21.5.1975). Hyvä lähiö Olari. *Ilta-Sanomat*.
- Lappalainen, M.-L.** (23.8.1977). Yhdyskuntatyö ei ole uutta. *Ilta-Sanomat*.
- Launonen, S.** (27.5.2017). Melkein kuin Manhattan. *Ilta-Sanomat Plus*.
- Lautakunta syyttää Vantaalla: Asukkaat hylätty aluerakentamisessa.** (20.6.1974). *Helsingin Sanomat*.
- Lehti, A-E.** (15.5.2021) Rakkauskirje Soukalle. *Helsingin Sanomat*.
- Liikkuvuus vie pohjaa pitkäjänteiseltä kotiseututyöltä.** (25.5.1989). *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Lippu, A-M.** (2.8.2023) Kolme lähiötä nousi Helsingin halutuimpien asuinalueiden joukkoon, *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009758892.html#>
- Lujatalolta asumisoikeusasuntoja Kruunuvuorenrantaan - valmista keväällä 2022.** (24.11.2020). *Rakennuslehti*. <https://www.rakennuslehti.fi/2020/11/lujatalolta-asumisoikeusasuntoja-kruunuvuorenrantaan-valmista-kevaalla-2022/>
- Lähteenmäki, L.** (18.3.2018). Tässä ovat 19 Suomen väkivaltaisinta kaupunginosaa – katso, paljonko sinun asuinalueellasi on pahoinpitelyitä. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200005607241.html>
- Maksukykyinen rak.urak. vuokraa kokonaisuudessaan omakotitalon Helsingistä tai lähiöstä [ilmoitus].** (12.6.1966). *Helsingin Sanomat*.
- Maksukykyinen 3-henkinen perhe etsii 2-3 huoneen asuntoa Helsingistä tai lähiöstä [ilmoitus].** (5.10.1965). *Helsingin Sanomat*.
- Mansikka, H.** (16.3.2022). Tampereen Hiedanrantaan rakennetaan uudenlainen matalalämpöinen kaukolämpöverkko – muuttaa kaupunginosan lämmitysratkaisun kerralla hiilineutraaliksi. *Yle Uutiset*. <https://yle.fi/a/3-12360603>
- Marin, M.** (19.1.1968). Ikävystyneet vihreät lesket eivät purnaa riittävän paljon asemansa parantamiseksi. *Ilta-Sanomat*.
- Markkanen, R.** (9.2.1980). Pysäytetäänkö Suvelan rakentaminen?: Ongelmälähiön kaavat uusiksi. *Uusi Suomi*.
- Martinlaakso: moderni "pikkukaupunki" lähelle Helsinkiä [mainos].** (23.10.1966). *Helsingin Sanomat*.
- Matinkylän rakentaminen vauhdissa [mainos].** (27.5.1970). *Uusi Suomi*.
- Maunula, L.** (9.11.1966). Asunto-ongelma on kaupunkiongelma. *Helsingin Sanomat*.
- Maunula, L.** (8.2.1967). Kaupunki on elämäntapa. *Helsingin Sanomat*.
- Maunula valmis, mutta Puu Maunula katoaa.** (31.12.1955). *Suomen Sosialidemokraatti*.
- Metsästä ja musiikista vetovoimaa Joensuuhun.** (23.4.2021) *Karjalainen*.
- Meurman, O-I.** (30.6.1968) Muuttuvan kotiseudun piirteistä osa säilytettävä. *Uusi Suomi*.
- Miksi, Lahden kaupunki?** (1.2.1989) *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Ministeri Siimes lähiöpäivillä: Aika panostaa myös ihmisiin.** (10.11.1999). *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Mustonen, P.** (10.4.1971). Harmaiden lähiöiden kieroontuneet katraat. *Ilta-Sanomat*.
- Mustonen, S.** (4.2.1973). Raivaajajenkeä kivimuureissa Espoon metsässä. *Uusi Suomi*.

Muut lehdet. (2.9.1982). *Etelä-Suomen Sanomat*.

Myllykangas, M. (8.8.2015). Perikato [kolumni]. *Kuopion kaupunkilehti*.

Mård af Hällström, M. (1.8.1981). Naapurin tuki – lähiön kummajainen. *Etelä-Suomen Sanomat*.

New York suunnittelee köyhien ja rikkaiden saarikaupunkia. (3.12.1969). *Helsingin Sanomat*.

Niemi, V. (27.8.1997). Mäntsälän rauhatonta Mustamäkeä rakennetaan projektilla turvallisemmaksi. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Niemi, V. (31.8.2005). Mäntsälän valtuustoa epäillään idean vesittämisestä. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Niskanen, R. (8.6.2003) Otto-livari Meurman kaavoitti hyvällä sydämellä. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Nurminen, V. (23.11.1986). Porvoon maalaiskunta aikoo muuttaa pois kaupungista. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Ohimennen sanottua. Hyvä väljä lähiö? (8.4.1969). *Ilta-Sanomat*.

Orras, I. H. (19.8.1949) Varsovan päiviä ja iltoja, *Vapaa Sana*.

Oulu - merenkulun ja teollisuuden kaupunki. (27.1.1961). *Suomen Sosialidemokraatti*.

Penninen. [nimimerkki] (25.6.1964) Ostoskeskus. *Helsingin Sanomat*.

Perhe- ja yhteiskuntaseminaari Lahdessa: Uusissa asumalähiöissä enemmän perheongelmia. (5.4.1975). *Etelä-Suomen Sanomat*.

Piispa, A., Blomqvist, J. & Kaipainen, K. (20.5.1983). Lähiö mainetaan parempi. *Apu*, 27–31.

Pohjola, J. (27.7.2007). Rehevä ja luonnonkaunis Liipola, *Etelä-Suomen Sanomat*.

Pyykkönen, A.-L. (8.6.2006). Kruunuvuorenranta halutaan suunnitella hienoksi merilähiöksi. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-200004402445.html>

Ratia, S. (19.6.2000). Ankkurista tuli toiveiden maailman sijasta arjen paikka. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Rinne, M. (31.10.1966). Miten me asumme? 1. Seis koti – tahdon ulos. *Ilta-Sanomat*.

Rinne, M. (2.11.1966). Miten me asumme? 2. Laiminlyödyt lähiöt. *Ilta-Sanomat*.

Rinne, M. (4.11.1966). Miten me asumme? 3. Arkkitehtikö määrää kaapin paikan? *Ilta-Sanomat*.

Rinne, M. (14.2.1967). Jokamiehen kulttuurikeskustelu: Miehen asema ja naisasia. *Ilta-Sanomat*.

Rinne, M. (22.2.1967). Jokamiehen kulttuurikeskustelu: Kapakassako pelastus? *Ilta-Sanomat*.

Rinne, M. (18.5.1967). Jokamiehen kulttuurikeskustelu: Arkkitehti – erehtymätön? *Ilta-Sanomat*.

Rinne, M. (5.8.1967). Asumalähiöt ja mielenterveys. *Ilta-Sanomat*.

RN. (23.11.1972). Heinola: Jyrängön alueen rakentaminen alkaa. *Etelä-Suomen Sanomat*.

Ruohonen, M. (1.3.1982). Ihmiset muutoksen puristuksessa. *Sosiaaliturva*, 164–166.

Ruska Cityssä. (1.1.1989) *Uusi Suomi*.

Ruuskanen, S. (20.11.1998) Musta mies lähiössä. *APU*.

Saari, M. (11.6.1972). Vantaan kaavoitusarkkitehti katu lähiöitä: "Olin mukana kun emämunaus tehtiin". *Helsingin Sanomat*.

Saarikko, V. (15.10.1956) Helsingin uudelle valtuustolle. *Helsingin Sanomat*.

Salmela, M. (5.8.2003). Aurinkolahdesta tulee moderni merilähiö. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-200004158011.html>

Salmela, T. (1.8.1988). Sosiaalitoimi alueellistaa: Aluemieliuviin lisää huomiota. *Sosiaaliturva*, 16, 756–760.

Salmi, E. M. (5.11.1953). Onko ilo olla "kaupunkilainen"? Toistaiseksi liitosaluealaiset ovat "maalaisia" – 1990 Suur-Helsinki on täpö täyteen asutettu. *Ilta-Sanomat*.

Salmi, E. M. (17.3.1954). Ampumaradan takamaastosta nousi Maunula 10 vuodessa. *Ilta-Sanomat*.

Sariola, I.-K. (26.4.1972). Punaista lankaa korttelikaupasta. *Uusi Suomi*.

Saxell, J. (6.4.2018) Tulevaisuuden Helsinki on pian täällä, *Kansan Uutiset*.

Seisovassa vedessä. (23.11.1978). *Helsingin Sanomat*.

Seppä, J. (21.6.1925). Kesäisiä lintunäkymiä ja -kuulumia. *Uusi Suomi* [sunnuntailiite].

Seppälä, A. (17.4.1967). Liian vitkaan asuntoja. *Ilta-Sanomat*.

Serp [nimimerkki]. (27.5.1956). Serpentiinejä [pakina]. *Helsingin Sanomat*.

Setälä, S. (9.5.1960) Kaikki tiet vievät Roomaan, *Uusi Suomi*.

Suojanen, A. (13.9.2017). Vanhustenkeskus muuntuu myös tavalliseksi vuokrataloksi. *Vantaan Sanomat*.

- Suunnittelutoimintaa Espoossa tehostettava.** (27.9.1960). *Uusi Suomi*.
- Svahn, N.** (19.10.2021). Merja Vesänen sietää hyvin naapurustonsa jatkuvaa meteliä ja keskeneräisyyttä – kymmenettuhannelt helsinkiläiset asuvat lähivuosina rakennustyömailla. *Yle Uutiset*. <https://yle.fi/a/3-12141492>
- Sweitsin historiasta.** (22.11.1856) *Oulun Wiikko-Sanomia*.
- Taari, J.** (2.12.2001) Halusin antaa Liipolalaisille äänen, *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Talasilahti, T.-M.** (25.9.1992). Tutkimus kaavasunnittelun apuna: Uusi asuntoalue tarvitsee omat "maitolaiturinsa". *Länsi-Savo*.
- Tampereen elävä kaupunkilaboratorio.** (12.11.2021). *Tekniikka & Talous*, 37, 14.
- Tanska sai kaikki puhumaan ghettolähiöistä.** (11.11.2018) *Turun Sanomat*, *Keskipojanmaa*, *Satakunnan Kansa*, *Lapin Kansa Pohjalainen*.
- Tarkkaaja [nimimerkki].** (2.3.1974). Näköpiiristä: Uudisraivaaja häviää. *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Tervo, T.** (20.10.2019). Teflon Bible pohjaa lähiöetiikkaan, *Länsi-Savo*.
- Tontti, K.** (27.2.1971) Suomalaisen asumisen vaihtoehdot. *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Toreja uusien asunolähiöiden sydämeen.** (23.8.1955). *Ilta-Sanomat*.
- TT.** (28.5.1967). Lahtelaiset ovat lähiöläisiä – Kovaa arvosteluakin esiintyy. *Etelä-Suomen Sanomat*.
- Tulevaisuuden Englanti.** (11.10.1946). *Helsingin Sanomat*.
- Turussa vedottiin vanhempiin: Lasten viha johtaa mielenterveysongelmiin.** (29.2.1984). *Uusi Suomi*.
- Uexküll, P.** (25.1.1966). Ja taas tuota harmaata nauhaa. *Ilta-Sanomat*.
- Uexküll, P.** (17.6.1967). Jokainen vastuussa kaupungistaan: Työpaikkalähiökin ikävyyttävä. *Ilta-Sanomat*.
- Unohdettu 'paratiisi' Helsingin sydämessä – Pasilan jätetunnot hylkiöiden puhoksena.** (29.7.1963) *Kansan Uutiset*.
- Uusi kaupunkikulttuuri ihmisen mittakaavassa.** (30.6.1988). *Uusi Suomi*.
- Uusi rotu kasvaa: kaupunki-ihminen.** (4.8.1967) *Ilta-Sanomat*.
- Vahtokari, M.** (12.10.1982). Uusi tutkimus kartoittaa elämäntapojen muutosta: Betonilähiön tyhjyys on ydinongelma. *Uusi Suomi*.
- Vakavaa ja hyväntuulista keskustornin 10. Kerroksesta.** (11.3.1963) *Uusi Suomi*.
- Valtion tukea lähiöiden uudistamiseen.** (1.7.1996). *Sosiaaliturva*, 12, 26.
- Vuokko, E.** (11.4.1965). Minun on ikävä. *Suomen Sosialidemokraatti*.
- Vuokrataan tai ostetaan Helsingistä tai lähiöstä liha- elintarvikeliike [ilmoitus].** (6.3.1966). *Helsingin Sanomat*.
- Väinämö, R.** (6.10.1975). Lähiö pienen ihmisen silmin: Asuminen on muutakin kuin tietty määrä neliöitä. *Helsingin Sanomat*.
- Väyrynen, R.** (16.9.1983). SMP:n menestyksen salaisuudet: yleistyvä lähiömäinen elämäntapa ja Vennamoiden taitavuus. *Suomen kuvalehti*, 47–49.
- Ääriiikkeille löytyy Suomessakin sopivaa kasvualustaa.** (28.4.1998). *Länsi-Savo*.
- Örn, T.** (25.11.2017). Tikkurilan keskusta tarvitsee seinät. *Vantaan Sanomat*.

Tutkimuskirjallisuus

- Berger, L. & Savolainen, P.** (2023). Betonia, metsää, mielikuvia – Lähiöiden perintötyymisen monet kasvot. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 60(3), 6–25.
- Granö, J. G.** (1924). Maisemamaantieteen tehtävät ja maiseman muotojen järjestelmä. *Terra*, 1, 1–36.
- Granö, J. G.** (1929). *Reine Geographie: Eine methodologische Studie beleuchtet mit Beispielen aus Finnland und Estland*. Turku: Turun yliopisto.
- Granö, J. G.** (1930). *Puhdas maantiede*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hurme, R.** (1991). *Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen*. Helsinki: Suomen tiedeseura.
- Hyvärinen, M., Kurunmäki, J., Palonen, K., Pulkkinen, T. & Stenius, H.** (toim.) (2003). *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Tampere: Vastapaino.
- Hyötyläinen, M.** (2013). *Resident accounts of Mellunmäki: Territorial stigma explored in a Helsinki lähiö [pro gradu -tutkielma]*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Junnilainen, L.** (2019). *Lähiökylä: Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta* [väitöskirja]. Tampere: Vastapaino.
- Kortteinen, M.** (1981). *Asumalähiö ja elämäntapojen muutos. Tutkimus kulttuurisesta murroksesta* [pro gradu -tutkielma]. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kortteinen, M.** (1982). *Asumalähiö ja elämäntapojen muutos. Tutkimus kulttuurisesta murroksesta* [lisensiaatintyö]. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kortteinen, M.** (1982). *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Koselleck, R.** (2002). *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Koselleck, R.** (2004). *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia University Press.
- Kuukkanen, J.-M.** (2006). Minkä historiaa käsitehistoria on? *Ennen ja nyt: Historian tietosanomat*, 6(1).
- Maunula, J.** (toim.) 1970. *Pasilan keskus. Suomi Rakentaa*. Suomen Arkkitehtiliitto ry. Helsinki.
- Meurman, O.-I.** (1947). *Asemakaavaoppi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Palonen, K.** (2005). Eduskunnasta puhekunnaksi? Parlamentarismi retorisenä politiikkana. *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu*, 47(2), 142–148.
- Perälä, T.** (1951). Turun esikaupungit ja niiden aiheuttamat probleemmat ensimmäiseen maailmansotaan mennessä [väitöskirja]. Turku: Turun yliopisto.
- Roivainen, I.** (1999). *Sokeripala metsän keskellä: Lähiö sanomalehden konstruktiona*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Skinner, Q.** (1969). Meaning and Understanding in the History of Ideas. *History and Theory*, 8(1), 3–53.
- Sadeniemi, M., Vesikansa, J., Hämäläinen, S., Keinonen, A., Piironen, T., Teppo, H., ... & Vuoriniemi, J.** (toim.) (1954). *Nykysuomen sanakirja: 3, L-N*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Salmivaara, H & Jallinoja, R.** 1970, *Pasilan keskus*. *Arkkitehti*, nro 4, 34–36.
- Vihavainen, T.** (2009). *Länsimaiden tuho*. Helsinki: Otava.
- Wacquant, L.** (2008). *Urban Outcasts*. Cambridge: Polity.